

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
Bölcsészettudományi Kar

ALAPSZAKOS SZAKDOLGOZAT

Brit harckocsi-hadviselés a második világháborúban

Az 1944–1945-ös északnyugat-európai hadjáratok idején

Témavezető:

Dr. Búr Gábor
egy. doc.

Készítette:

Bosák Balázs
történelem szak

Külső témavezető:

Dr. Számvéber Norbert
Hadtörténelmi Levéltár főlevéltárosa

2010

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	1
A brit páncélos-hadviselés megjelenése és fejlődése 1939-ig.....	2
I. világháború, a harckocsik megjelenése.....	2
A harckocsi-hadviselés és a harckocsik fejlődése a két világháború között.....	5
Franciaországtól Franciaországig, a brit harckocsik szerepe 1939-1944 között.....	8
Fall Gelb, az 1940-es Franciaországi hadjárat.....	8
Az afrikai hadszíntér.....	11
A fordulópontra, az el-alameini csata.....	14
Harcok Szicíliában és Olaszországban.....	17
A második front megnyitása, az északnyugat-európai hadjáratok 1944-1945.....	19
Előkészületek az Overlord hadművelethez.....	19
A normandiai csata.....	21
Kísérlet a háború gyors befejezésére, a Market Garden hadművelet.....	32
A birodalom határán, átkelés a Rajnán.....	35
Végjáték, harcok Németország területén.....	39
A brit páncélos hadosztályok és az önálló páncélosdandárok felépítése.....	41
Az 1944-1945-ös nyugat-európai hadjáratokban használt fontosabb harckocsik.....	43
A brit páncélos haderő által használt jelentősebb harckocsik.....	43
M4-es Sherman közepes harckocsi.....	43
A27M Cromwell cirkáló harckocsi.....	44
A22 Churchill gyalogságot támogató harckocsi.....	44
A német páncélos haderő által használt jelentősebb harckocsik.....	45
Panzerkampfwagen IV-es közepes harckocsi:.....	45
Panzerkampfwagen V Panther.....	46
Panzerkampfwagen VI Tiger.....	46
Konklúzió.....	48
Bibliográfia.....	50
Mellékletek.....	52

A brit páncélos-hadviselés megjelenése és fejlődése 1939-ig

I. világháború, a harckocsik megjelenése

Az ipari forradalom beköszöntével a technikai vívmányok és a korábban szűkösen hozzáférhető termékek, javak sorozatgyártása következtében óriási mértékben megváltozott a társadalom és a világ képe. A 19. század végére a belső égésű motorok feltalálása a közúti közlekedést felgyorsította, a géppuska elterjedése pedig a hadviselést változtatta meg, bár 1914-ben a nagy háború kitörésekor ezt még sokan nem látták.¹

Az első világháború előestéjén a szemben álló felek úgy gondolták, hogy rövid intenzív lefolyású csaták állnak majd előttük, amelyek hamar eldöntik a háború kimenetelét, és így maga az egész konfliktus sem fog hosszú éveket felölelni.

A háború kezdetével az új harctéri viszonyok hamar nyilvánvalóvá váltak, a tömegesen rohamozó gyalogosokkal szemben győzedelmeskedett a géppuska, és a harcoló felek a lövészárkokba kényszerültek. A csatatereken történő mozgás nagymértékben lecsökkent.

Ilyen körülmények között nagy szükség volt egy olyan eszközre, amely felváltja és egyben át is veszi a lovasság szerepét a csatatéren.

1914-re a technikai háttér már adott volt egy olyan páncélozott jármű létrehozására, amely képes ellenállni a géppuska-tűznek és átkelni a lövészárkok felett.

A brit mérnökök élen jártak a láncotalpas járművek fejlesztésében egészen addig, amíg találmányukat el nem adták 1912-ben a Holt amerikai cégnek és megszületett a Holt traktor, amely a háború kitörése után a harckocsik építéséhez sok ötlettel szolgált.²

A harcok elhúzódásával már sokak előtt világos lett, hogy a konfliktus nem fog hamar véget érni, a kis helyi sikerek eléréséért feláldozott rengeteg emberélet pedig kényszerhelyzetet szült. Ernest Swinton alezredes 1914 októberében memorandumot nyújtott be a hadügyminisztériumhoz, amelyben anyagi támogatást kért holt traktorok átalakítására páncélozott géppuska szállító harceszközökké. A támogatás az Admirális első lordjától Winston Churchilltől érkezett, aki befolyását bevetve létrehozta a „Landship” bizottságot.³

1916 februárjában az első harckocsit Hatfieldben próbálták ki, amely rombold kialakítású lett, fegyverzetét pedig az oldalfalból kinyúló dobozszerű páncélozott lövegállásban

¹ Christer Jorgensen, Chris Mann: *Harckocsi-hadviselés: a harckocsik szerepe a háborúkban, 1914-2000*. Debrecen, 2001. 8. o. (A továbbiakban: Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001.)

² Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 9. o.

³ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 10. o.

helyezték el. Ez a jármű volt a Mark I-es. Az új eszköz kinézete miatt kapta a tank (angol: tartály) nevet, mivel hasonlított egy víztartályra. A harckocsi fő jellemzője a romboid kialakítás volt a jobb árokmászás érdekében. Fegyverzete alapján két típus különböztethető meg: a Male (hím) változat két darab hatfontos (57 mm-es) löveggel és négy géppuskával, míg a Female (nőstény) változat hat géppuskával volt felszerelve. A szűk küzdőtérben 8 fő foglalt helyet, az elérhető csúcsebesség pedig 6 km/óra volt.⁴

Az új fegyver első alkalmazására a fejlesztések és tesztek után 1916-ban került sor a somme-i ütközet alatt, ahol a gyalogságot támogatták és párosával indultak a harcba. Flers-Coucelette-nél bevetett 59 harckocsiból 35 érte el a harcteret, de a támadás szeptember 15-i reggeli megindítását követően több elakadt műszaki hibák vagy a nagy sár miatt.⁵ A német csapatok először ugyan megijedtek a monstrumok láttán, de aztán a tábori ágyúkat használva megállították a további előrenyomulást.

A bemutatkozás lehet hogy nem volt teljesen sikeres, de a tankokkal kapcsolatban már az volt a fennálló kérdés, hogy hogyan alkalmazzák azokat, nem pedig az, hogy kellenek-e. Ennek ellenére a brit hadsereg tisztjei még jó ideig úgy tekintettek ezekre a fegyverekre, mint szükséges rosszra, divatos játékszerekre. Ha mégis belátták hasznukat, akkor is csak mint a gyalogságot támogató eszközként kívánták használni.

A harckocsik alkalmazásával kapcsolatban az egyik első igazán hatásos ötletet a brit John F. C. Fuller vetette fel. Szerinte a tankokat nem kísérő, hanem önálló feladatkörben kéne alkalmazni, úgy hogy a front kritikus pontján nagy számban kéne összevonni a harcjárműveket és tömeges alkalmazásukkal áttörést elérni. A harckocsi alakulatok pedig önálló alakulatok lennének, egészen a magasabb egységekig.⁶

A tankok első nagyobb tömeges alkalmazása sem hozott sikert a passandale-i csatában, amiért főként a rossz terep volt a felelős. 1917. november 20-án viszont a cambrai-i ütközetben jó terepviszonyok között vetették be az új fegyvereket. Az tömegesen alkalmazott 378 harckocsi, az ellenséges lövészárkokat elérve, azokkal párhuzamos irányba fordulva tisztították ki azokat, amíg egy másik harckocsi átkel az árkon és a következőnél megismétli ezt. Ez a taktika volt jellemző az első világháborús harckocsi hadviselésre.⁷ A támadás meghozta a várt eredményt és 6,5 km mélyen és 9,6 km szélességben előre tolták a frontot

⁴ Roger Ford: *A világ híres harckocsijai, 1916-tól napjainkig*. Debrecen, 2003. 10. o. (A továbbiakban: Ford: *A világ híres harckocsijai*. 2003.)

⁵ Dr. Bombay Lászkó, Gyarmati József, Dr. Turcsányi Károly: *Harckocsik, 1916-tól napjainkig*. Budapest, 1999. 24. o. (A továbbiakban: Bombay, Gyarmati, Turcsányi: *Harckocsik*. Budapest, 1999.)

⁶ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 11. o.

⁷ Ford: *A világ híres harckocsijai*. 2003. 17. o.

1500 fős veszteség árán, a hagyományos módszerekkel ez három hónapba és 400 000 fős veszteségbe került volna.⁸

A harckocsik megjelenése természetesen a többi fél figyelmét is felkeltette, így a franciák és az ellenséges németek is előálltak saját típusaikkal. A franciák 1917-re építették meg a háború egyik legsikeresebb harckocsiját a Renault FT-17-est, amely körbeforgatható toronnyal rendelkezett. Kétfős személyzetét 7,7 km/h sebességgel volt képes szállítani, fegyverzete pedig egy géppuskából vagy egy 37 mm-es lövegből állt.

A németek saját A7V (*Allgemeine Kriegsdepartement 7, Abteilung Verkehrswesen*) harckocsija túl nagyra és nehézkesre sikeredett, ezért az antant hatalmaktól zsákmányolt harckocsikat szívesebben használták. A harcjárművet 18 fős kezelőszemélyzet működtette, 8 km/h-ás csúcsebességre volt képes, fegyverzete pedig egy 57 mm-es lövegből és hat darab géppuskából állt.

Az első harckocsi–harckocsi ütközetet 1918. április 24-én vívták meg Villers Bretonneux közelében, itt egy A7V kilőtt két brit nő harckocsit, majd egy férfi változat végzett vele, ezután a brit harckocsi még két A7V-vel csapott össze, amelyekből egyet kilőtt, egy pedig elmenekült.⁹

A páncélosok megjelenése tehát hatalmas hatást gyakorolt a szárazföldi hadviselésre. Az új harceszköz alkalmazásáról több ötlet is született, amelyek között már megtalálhatóak voltak a modern páncélos hadviselés csírái is. B. H. Liddell Hart és J. F. C. Fuller elméleti fejtegetéseik nagy hatással voltak a későbbi páncélos harcászatra.

⁸ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 12. o.

⁹ Ford: *A világ híres harckocsijai*. 2003. 18. o.

A harckocsi-hadviselés és a harckocsik fejlődése a két világháború között

Az első világháború után a harckocsi fejlesztés és alkalmazás nehéz helyzetben volt, mivel a legtöbb országban drága és haszontalan eszközöknek tartották. A legjobb példa erre a brit hadsereg, ahol a háború befejezéséig élen jártak a fejlesztésben és a gyártásban, de az után az új fegyvernem háttérbe szorult. 1923-ban Nagy-Britanniában a Royal Tank Corps (RTC) egyenesen a túlélésért küzdött és a felsőbb vezetés egyáltalán nem tekintette szükséges elemnek.¹⁰

A brit haderőben ugyanakkor voltak olyan tisztek (pl. J. F. C. Fuller vezérőrnagy), akik nagyon is belátták a harckocsik jelentőségét és azok alkalmazásának sikerét, ezért szerettek volna kialakítani egy gépesített haderőt, amelynek élén a páncélosadosztályok állnak. 1926-ban a Salisbury-i síkságon tartott hadgyakorlaton már sikeresen bemutatták a modern harckocsi-hadviselés lényeges elemét, a különböző fegyvernemek összehangolt támadását. Ezek után mégsem állítottak fel páncélosadosztályt, mert a szűkös anyagi keretek ezt nem tették lehetővé.

Állandó harckocsi dandár felállítására csak 1933 novemberében került sor Salisburyben. Élére a már ekkor híres Percy Hobart ezredes került, aki markánsan harcolt az új fegyvernem jövőjéért.

Az 1929-es nagy világgazdasági válság a páncélos haderőt is érzékenyen érintette, így a brit harckocsizó erők az 1930-as években már nem tudtak kellően hatékony típusokat kiállítani. A német újrafegyverkezés fenyegetésére Nagy-Britanniának is válaszolnia kellett, éppen ezért 1935-től kezdve lassan és nehézkesen, a közvéleménnyel szembeszállva kezdték meg a páncélos erők korszerűsítését.¹¹

A brit harckocsi-harcászat egy másik óriási hiányossággal küszködött, mégpedig nem hangolták össze a légierő és a páncélos alakulatok működését. A RAF (Royal Air Force) ebben az időben szintén önállósági problémákkal küzdött, ugyanis korábban a hadsereg és a haditengerészet alá tartozott. Ezért nem tudták kidolgozni a szárazföldi és a légi alakulatok támadásának összehangolását, a pilóták pedig nem igazán voltak érdekeltek abban, hogy kidolgozzák a szárazföldi célok elleni támadást.¹²

¹⁰ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 20. o.

¹¹ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 21. o.

¹² Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 21. o.

A harckocsik építését alapvetően két irányvonalon valósították meg. Az első irány a cirkáló harckocsi volt, amely nagy sebességgel rendelkezett, de a páncélzata vékony volt, fegyverzete pedig nem kielégítő. A típus sebességét kihasználva kívánták végrehajtani az ellenség bekerítését a csatatéren, s ha valamit nem lett volna képes megsemmisíteni, menekülnie kellett.

Az első cirkáló harckocsik az A9-es Cruiser Tank Mk I volt, amelyet a Vickers-Armstrong vállalat gyártott. Szintén meghatározó típus volt az A13-as Cruiser III-as, amelyet az amerikai Walther Christie mérnök által kifejlesztett tekeresrugós felfüggesztéssel kellett elkészíteni, amely így kitűnő, 48 km/órás sebességre lett képes és nagyban meghatározta a később kifejlesztett típusokat is.¹³ A brit könnyűharckocsiknak is a bekerítő hadműveletekben szántak szerepet, ilyen volt például az Mk VI-os típus, de a második világháború előestéjén ezek már jócskán elavultnak számítottak.

A második típus a nehezebb, lassabb gyalogsági támogató harckocsi, amelyek vastag páncéllemezzel, erősebb fegyverzettel rendelkeztek és a nehéz tereppel is könnyebben megbirkóztak.

Az első gyalogságot támogató nehéz harckocsit, az A11-es Matilda I-est John Carden tervezte, de a végeredmény nem volt kielégítő, mivel a vastag páncél mellett túl lassú volt és a fegyverzete is csak egy géppuskából állt. A típust áttervezték és így született meg a kategóriájában kitűnőnek számító A12-es Matilda II-es, amely a háború elején a legjobb ilyen típusú harckocsinak számított.¹⁴

Franciaország ebben az időszakban hasonló utat járt be, mint a britek. A vezetésben lévő tisztek nem látták be az új fegyvernem lehetőségeit, ezért nem is áldoztak rá kellő erőforrásokat és figyelmet, helyette megépítették a rendkívül drága Maginot-vonalat. Úgy gondolták, hogy a páncéltörő eszközök, a harckocsiárok és -akna képes megállítani egy páncélos rohamot, amit később cáfolt az újabb háború.

A páncélos hadviselésben alapvetően rossz taktikát követtek, mivel a harckocsikat a gyalogságot támogató szerepkörben kívánták bevetni, így azokat szétszórták a front teljes hosszában, ami katasztrofális következményekkel járt. Az viszont mindenképpen említésre méltó, hogy az időszakban a francia harckocsik voltak az egyik legkorszerűbb eszközök kategóriájukban, különösen igaz ez a Char B1-es sorozatra és az S-35 Somua harckocsira, amelyből a zsákmányolt példányokat a németek is használták.

¹³ Ford: *A világ híres harckocsijai*. 2003. 23–24. o.

¹⁴ Ford: *A világ híres harckocsijai*. 2003. 25–27. o.

A harcászati elveket tekintve a Szovjetunió páncélos hadereje tekinthető a legkorszerűbbnek, mivel nem rendelkeztek „régik” tisztekkel, így az újításokat is könnyebben alkalmazhatták. Mihail N. Tuhacsevszkij által kidolgozott mélységbe vetett hadművelet lényege, hogy a gépesített szárazföldi egységek képezik a harckocsikkal az élen, az összefegyvernemi összehangolt támadás hegyét. A sikeres támadás eléréséhez szükségük volt könnyű harckocsikra, melyek a bekerítést végzik és a korszerűnek számító T-26-os és BT-7-es típusokban öltöttek testet. A közepes harckocsik, mint a T-28-as és a nehéz harckocsik, mint a T-35 pedig a gyalogság támogatásával söprik el az ellenséget, mindezt a légierő és a tüzérség támogatásával.¹⁵

Németország megkésve, ám annál gyorsabban fogott hozzá páncélos erejének kiépítéshez. Heinz Guderian vezérezredes, a német harckocsi hadviselés egyik atyja fontos szerepet játszott az ütőképes német harckocsi-hadviselés kialakításában. Ennek lényege a fegyvernemek összehangolása. A támadás élen a páncélosok állnak a légierő, gyalogság és a tüzérség támogatásával. A taktika lényege, hogy bekerítik az ellenséges egységeket és felmorzsolják azokat.

A németek által kifejlesztett első két típus a Panzer I-es és II-es még inkább csak próbáknak tekinthetők, ám a Panzer III-as és IV-es típusok a támadás igazi eszközeivé váltak.¹⁶

¹⁵ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 25–27. o.

¹⁶ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 29–30. o.

Franciaországtól Franciaországig, a brit harckocsik szerepe 1939-1944 között

Fall Gelb, az 1940-es Franciaországi hadjárat

1939. szeptember 1-én a náci Németország megtámadta Lengyelországot és a német részről sikeres hadjáratot követően, 1939 októberétől a német parancsnokság elkezdte kidolgozni a nyugati hadműveleteket. Franciaország elfoglalása már sokkal keményebb feladat volt, mivel a Németországgal határos területeket a többszörös mélységben kiépített Maginot-vonal erődrendszerei védték. Északon viszont a belga–francia határon a páncélosok számára átjárhatatlannak tartott Ardennek erdős területei feküdtek.

A német hadvezetés az 1914-ben is alkalmazott Schlieffen-tervet lényegében leporolta és azt szerette volna felújítani. Ennek lényege hogy különböző páncélos és gépkocsizó egységek Hollandián és Belgiumon keresztül támadják meg Franciaországot, amelyeket a tüzérség és végül a gyalogság követne. Ez az elgondolás nem nyerte meg Hitler tetszését, mivel ő egy összevont páncélos támadásban gondolkodott, amelyet a légierő támogatna. Erich von Manstein altábornagy dolgozott ki egy, az Ardennek sűrű erdőin átvágó, összpontosított harckocsi támadást, amely miután betört Franciaországba megütközne az ellenséggel. Ez a terv eljutott Hitlerhez és Guderianhoz is, akiknek azonnal megtetszett és fontosabb elemeit átemelték a Fall Gelb hadműveletbe.¹⁷

A terv szerint Bock hadseregcsoportjának be kellett törnie Belgiumba és Hollandiába, ezzel terelve el a szövetségesek figyelmét. A főerő délebbre Rundstedt vezetése alatt támad hét páncélos és harmincnégy gyaloghadosztállyal. A páncélosokat négy páncélos hadtestre bontották fel: Hoepner XIV., Hoth XV., Reinhard XLI., és Guderian XIX. hadteste.

A terv kockázatos volt, de a szövetséges csapatok távol állomásoztak, az Ardennek védői nem jelentettek veszélyt és ha átkelnek a Meuse folyón, akkor Párizs elfoglalásával Franciaországot politikailag és katonailag meggyengítik. Viszont ha Amienst veszik be, azzal a teljes szövetséges haderőt kettévágják.

Ha a szemben álló felek statisztikai adatait nézzük, akkor a páncélosok terén a szövetségesek abszolút előnyben voltak a németekkel szemben, akik 3000 páncélossal rendelkeztek, de ebből csak 627 volt a korszerűnek számító Panzer III-as és IV-es típus Ezen

¹⁷ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 40. o.

kívül rendelkeztek még 381 cseh gyártmányú Panzer 38t-vel, amelyek jónak számítottak a korban, de a fennmaradó harckocsik Panzer I-es és II-es típusok voltak, amelyeket már korszerűtlen konstrukcióknak kell tekintenünk.

A franciák 3000 harckocsival rendelkeztek, de tartalékban állomásoztattak még nagy mennyiségben első világháborús harckocsikat is. A BEF (British Expeditionary Force) 210 könnyű és 100 nehéz gyalogsági támogató harckocsival rendelkezett, amelyekből 23 az új Matilda tank volt, amelyek komoly fenyegetést jelentettek a németeknek.

Ezt az előnyt mégsem tudták kihasználni, mivel a szövetséges tankokat gyalogsági támogató szerepkörbe osztották, így a frontvonal szélességében szétszórták azokat és a németek egyenként vadászták le az ellenség harckocsijait. 1939 szeptemberében, amikor kitört a háború, Bernard Law Montgomery szerint a brit szárazföldi haderő sem fegyverzetben és felszerelésben, sem pedig a felsőbb parancsnokság tekintetében nem állt készen a háborúra. Elbeszélése szerint az általa ekkor irányított 3. hadosztálynak járműveket kellett rekvirálni a polgári lakosságtól, hogy a frontra juthassanak. Egy Németországgal megvívandó újabb háború esetén a haditengerészetre és a légiereőre szerettek volna támaszkodni. Az 1939-es franciaországi partra szállás után egyszer sem volt hadgyakorlat, a teljes BEF Bilotte tábornok parancsnoklata alatt álló 1. hadseregcsoportba tartozott.¹⁸

Ezzel szemben a németek eddigre tapasztalatik alapján tökélyre fejlesztették hadviselésüket és elmélyítették annak egyik lényeges mozzanatát, a páncélosok és a zuhanóbombázó Stukák összehangolt támadását. Továbbá már ekkor minden páncélosba építettek rádiót, de még így is kérdéses volt, hogy sikerül-e legyőzniük a világ legjobbnak tartott hadigépezetét.¹⁹

1940. május 10-én a Wehrmacht megindította támadását Németalföldön. Az 1. páncéloshadosztály segítségével a hollandokat négy nap alatt leverték, két másik páncéloshadosztály pedig Belgiumban indított támadást. A megmaradt három páncélos hadtest az Ardenneknben indította meg a hadműveletet. Május 13-án már az összes páncélos egység átkelt a Meuse folyón és a franciák azt a ballépést is elkövették, hogy visszavonultak a folyónál kialakított védelmi állásaikból. Másnap a német csapatok már 42 kilométerre nyugatra jártak. Május 17-re már La Câteau-t vették be Rommel egységei. A németek sikeresen kettévágták a szövetséges sereget, délen a Párizst védő francia egységek, északon a BEF, belga és francia csapatok voltak.²⁰

¹⁸ Bernard Law Montgomery: *Montgomery tábornagy emlékiratai*. Budapest, 1996. 37. o. (A továbbiakban: Montgomery: *Montgomery tábornagy*. 1996.)

¹⁹ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 43. o.

²⁰ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 44–45. o.

Május 20-án a német 2. páncélosadosztály elérte a La Manche csatornát. A németek elfoglalták Amiens-t is és a 7. páncélosadosztály Rommel vezetésével tovább tört előre Arras felé, ahol kellemetlen meglepetést érte őket. Május 21-én a britek királyi harckocsiezredének (Royal Tank Regiment) 7. zászlóaljába ütköztek, amely 58 harckocsival volt felszerelve, többek között Matilda I-es és II-es típusokkal. A vastag páncélzatú harckocsik ellen a német 3,7 cm-es páncéltörő ágyúk hatástalanok voltak, közvetlen irányzással a 10,5 és 15 cm-es tüzérségi ágyúk is csak a Matilda I-esek futóműveit tették tönkre. Rommel a kényszerhelyzetben rögtönzött és a német 8,8 cm-es léghárító ágyúkat vetette be, ezúttal sikerrel.²¹ A 8,8 cm-es páncéltörő gránátok átütötték a Matildák homlokpáncélját, és a britek kénytelenek voltak visszavonulni. A támadás eredménye magáért beszél, megölték 600 német katonát és 40 harckocsit lőttek ki, Hitler megállásra készítette ellenfelei Dunkerque felé nyomuló páncélosait.²²

A németek fontos következtetéseket vontak le az ütközetből, kiderült hogy a legjobb szövetséges harckocsik ellen még az újnak számító legjobb típusok, a Panzer III-asok és IV-esek sem képesek azonos eséllyel harcolni, de ugyanakkor azt is felfedezték, hogy a támadó ellenséges páncélosokat a harckocsik és páncéltörő ágyúk együttes védelme hatékonyan tudja megállítani. A 8,8 cm-es lövegek különösen fontos eszközök lesznek, ha páncélelhárításra lesz szükség. Az ágyúkat Afrikában és a háború későbbi szakaszában is sikeresen alkalmazzák a brit és szövetséges harckocsik ellen, és a később megépülő Panzer VI-os Tiger harckocsiknak is ez a löveg lesz a főfegyverzete.

Északon Rommel tovább folytatta előrenyomulását, és a megmaradt francia és BEF csapatokat a németek beszorították Dunkerque térségébe, ahonnan a *Dynamo* hadművelet keretében június elején nagyjából 330000 katonát Nagy-Britanniába menekítettek. A franciák elkeseredésükben Pétain marsallhoz fordultak, aki 1940. június 22-én béketárgyalásokat kezdett Hitlerrel, majd június 25-én véget értek a harcok.²³

²¹ Dr. Niall Barr, Dr. Russell Hart: *Panzer : a német páncélosok képes története a II. világháborúban*. Debrecen, 2000. 57. o. (A továbbiakban: Barr, Hart: *Panzer*. 2000.)

²² Bombay, Gyarmati, Turcsányi: *Harckocsik*. Budapest, 1999. 156. o.

²³ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 49. o.

Az afrikai hadszíntér

A franciaországi hadjáratot követően Mussolini is 1940 júniusában hadat üzent Nagy-Britanniának,²⁴ ami a szigetország számára azért volt kínos, mivel az olaszok a kireneikai gyarmatokról (ma Líbia része) támadást indíthatnak a 250000 fős seregükkel. A britek itteni hadereje, a WDF (Western Desert Force) alig tett ki 10000 főt, így a lehetséges támadás katasztrófával fenyegetett. Az olasz erőknek óriási hiányossága volt az, hogy nem rendelkeztek elég harckocsival és gépjárművel, ezen felül még a meglévő tankjaik is gyenge minőségűek voltak.

Az alaptípusnak számító Ansaldo harckocsi kétszemélyes volt és páncélzatát gyakorlatilag a géppuskatűz is átütötte. Az olaszok első támadásukat szeptember elején hajtották végre Szídi-Barráni irányába. A britek bár kevesen voltak, de jól el voltak látva harckocsikkal. 320 páncélosukból 45 Matilda volt, és még számíthattak a 7. páncélosadosztályra melyet Richard O'Connor tábornok vezetett ekkor. Az olaszoknak 330 harckocsijuk volt, de ebből csak a 60 darab M11/13-as páncélos számított igazán használhatónak, mivel a maradék csak Ansaldo volt.²⁵

A britek O'Connorról az élen felhagytak a védekezéssel és december 7-én megtámadták az olasz sereget 275 harckocsival,²⁶ hatalmas sikerrel jártak és elfoglalták Szídi-Omárt, Bardiát és Tobrukot, ezen felül 210 ezer hadifoglyot ejtettek.²⁷ Később megérkezett az olasz Babini páncélosdandár, amely 120 M13-as harckocsival volt felszerelve, amely 47 mm-es lövegével és 30 mm-es páncélzatával már felvehette a versenyt a brit típusokkal. A Beda Fomm-i ütközetben erős támadásuk meglepte a briteket, de döntő sikert mégsem voltak képesek elérni.

A szövetségesek sikere kiváltotta Hitler aggodalmát és 1941-ben felállította a DAK-ot (Deutsche Afrika Korps), amely a 15. páncélosadosztályból és az 5. könnyű hadosztályból állt, parancsnoknak pedig Erwin Rommel tábornokot nevezte ki. Március 31-én Rommel gyors támadást indított és sikerült meglepnie ellenfelét, április 2-ára már 145 km-t nyomult keletre és hamarosan Bengázit is elfoglalta. A briteket érzékenyen érintette az az eset, amikor O'Connort és Neame altábornagyot elfogta egy német motoros járőr, mivel a brit csapatokra

²⁴ A. J. P. Taylor: *A második világháború képes krónikája*. S. L., 1988. 63. o. (A továbbiakban: Taylor: *A második világháború*. 1988.)

²⁵ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 71–72. o.

²⁶ Taylor: *A második világháború*. 1988. 86. o.

²⁷ George Forty: *7th armoured division the 'Desert Rats'*. 2003. 18–19. o. (A továbbiakban: Forty: *7th armoured*. 2003.)

ez erős demoralizáló hatással volt, s ennek tetejébe a németek előrenyomulásuk alatt megszerezték a brit hadianyag nagy részét, valamint Kirenaikát is elfoglalták.²⁸

Tobruk felmentése és a németek visszaszorítása érdekében megindították a *Brevity* hadműveletet, a brit páncélosok a Halfaja-hágó felé indultak meg és meglepték az ellenséget, de Fort Capuzzónál a németek megállították az előrenyomulást. Archibald Wavell (a közel-keleti brit erők parancsnoka) új ellátmányt kapott és így elég hadianyag állt rendelkezésre egy új támadáshoz. Itt próbálták ki először az új Cruiser Tank MK VI-os Crusader cirkáló harckocsikat, melyek nem bizonyultak jobbnak a német típusoktól, gyenge páncélzatuk és fegyverzetük miatt a német 5 és 8,8 cm-es ágyúk könnyen levadászták.²⁹

A *Battleaxe* hadművelet keretében Wavell a RTR 4. zászlóalja, a 7. páncélosadosztály és a tobruki védőkkel egyesítve szét akarta zúzni Rommel seregét és megfutamítani azt. A britek 300 harckocsival rendelkeztek, míg a németek 200-zal, de a rohamozó brit páncélosok nagy részét a beásott német 8,8 cm-es lövegek lőtték ki és a június 15-én megindított támadás így hamar kifulladt.³⁰

Churchill felmentette Wavellt és helyére a közel-keleti főparancsnoki beosztásba Claude Auchinleck vezérezredest helyezte és rendelkezésére bocsájtott három gépkocsizó hadosztály és 10 páncélosezredet. Két új harckocsi típust is kaptak ekkor a brit páncélos erők, az egyik a Valentine harckocsi. A típus nem volt olyan jó mint a Matilda bár ez is gyalogságot támogató tanknak épült, ezért vastag 65 mm-es páncélzatot kapott, de mégis bevetették önálló hadműveletekben. A harckocsit lényegében az anyagháború hívta életre, mivel gyártása harmad annyi időt vett igénybe mint a Matilda harckocsié, fegyverzete a már elavultnak számító kétfontos (40 mm-es) löveg volt, de legalább a sivatagot jól bírta és kevesebbszer hibásodott meg mint a Crusader, vagy a Matilda.³¹

A másik új páncélos az amerikai gyártású M3-as Stuart vagy, ahogy az angolok hívták a Honey harckocsi. Minőségében meghaladta a Crusader korai változatát is, sebessége elérte az 58 km/órát ami kitűnőnek számított és fegyverzete egy 37 mm-es löveg pedig hatásosabb volt mint a brit kétfontos harckocsiágyúk.³²

Auchinleck erőfölénye miatt támadni akart a *Crusader* hadművelet keretében, amellyel a DAK-ot akarta szétzúzni és megfutamítani. A terv szerint a XIII. hadtest lekötik Rommel seregét, addig a XXX. hadtest Tobruk felé nyomul és az ottani helyőrséggel egyesülve

²⁸ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 74–75. o.

²⁹ Bombay, Gyarmati, Turcsányi: *Harckocsik*. Budapest, 1999. 162. o.

³⁰ Forty: *7th armoured*. 2003. 22. o.

³¹ Bombay, Gyarmati, Turcsányi: *Harckocsik*. Budapest, 1999. 157–158. o.

³² Ford: *A világ híres harckocsijai*. 2003. 77–78. o.

Tripoli felé támadnak. A november 18-án a Tobruk felé nyomuló brit erők megtorpantak és Rommel a két hadtest közti hézag felé támadt egy páncélosékkal, amelyet a 7. harckocsidandárnak nagy veszteségek árán kellett megállítani. Később a brit 70. hadosztály sikeresen kitört Tobrukból és visszavonultak a szövetséges állásokig Rommellel a sarkukban, akit a 7. harckocsidandár jelenléte állított meg.

Auchinleck ekkor új erősítést kapott az 1. páncéloshadosztályt, mely a 7-et váltotta fel. Rommel ezzel szemben csak 55 új harckocsit kapott és január 21-én támadást indított, megint sikeresen elfoglalta a brit hadtápraktárakat és 240 km-t nyomult előre, egészen Gazaláig, amelyet a britek megerősítettek és elaknásítottak.³³

A sivatagban ekkor már jelen volt az amerikai gyártású Grant harckocsik, melyeket az M3-as Lee tanokból alakítottak át. Ez a típus egy a toronyba épített 37 mm-es és egy a törzsbe épített 75 mm-es ágyúval rendelkezett, melyekből az utóbbi sikeresen vette fel a versenyt a német harckocsikkal.

Rommel megtámadta a brit arcvonalt déli szárnyát és nagy zavart keltet az ellenségben és június 20-án elfoglalta Tobrukot, miután a szövetségesek kénytelenek voltak visszavonulni egészen az Alamein-vonalig, amely már csak 80 km-re volt Alexandriától. Churchill ekkor leváltotta Auchinlecket és helyét Alexander vezérezredes vette át augusztus 15-én és a 8. hadsereg élére pedig Bernard Law Montgomery vezérezredes került, aki nagy változást hozott.

A brit parancsnok új szintet hozott a sivatagi hadszíntérré, megalkuvást nem tűrő stílusa és rendkívüli óvatossága a csatamezőn is visszaköszönt. Létrehozta a 10. hadtestet, amellyel az volt a célja, hogy a támadó ellenséget összpontosított páncélos ellentámadásokkal megállítsák és megfutamítsák. A szövetséges védvonal a Ruweisat- és az Alam Halfa-gerinceknél húzódott és most jól beásták egységeiket.

Montgomery szerint a korábbi ütközetekben mindig az volt a baj, hogy a brit páncélosok előrenyomultak és a beásott német lövegek kilőtték azokat, ez alkalommal Montgomery fordítva akarta lefolytatni az összecsapást, megvárja míg a német erők benyomulnak a déli szárnyon és egy bal kanyarral megpróbálják felmorzsolni a brit erőket, de ezt akadályozzák meg a kiépített védelmi állásokkal.

Rommel augusztus 31-én támadást indított, de a fölényben lévő szövetséges légiere már megfizette a 15. és a 21. páncéloshadosztályt. Montgomery a jól kiépített védelme elé akarta csalni a németeket és Rommel 21. páncéloshadosztálya be is kapta a csalétket és elkezdte üldözni a briteket, így a kiépített állások előtt találták magukat és megállni

³³ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 76–78. o.

kényszerültek. A német támadás meg is torpant a brit védelmen és Rommel visszavonult szeptember 6-án a RAF folyamatos támadásai következtében és védekezni kényszerült.

Montgomery azonnali ellentámadást indíthatott volna, de ekkor még csak két hete volt a 8. hadsereg parancsnoka és a korábbi sivatagi vereségek is a brit támadások következtében jöttek létre. Maga Montgomery ezt az ütközetet tekintette a sivatagi hadszíntér fordulópontjának, mivel ettől kezdve Rommel és a DAK folyamatosan védekezni kényszerült.³⁴

A fordulópont, az el-alameini csata

Montgomery kezében volt a kezdeményezés, de nem akart kockáztatni és teljesen felkészült katonákat akart, ezért októberig várt, mivel így holdtöltte idején támadhatott és éjszaka ezáltal könnyebben tisztíthatták meg az aknamezőket. Valóban nagyon fontos volt a várakozás, mivel a csapatokat sikerült feltölteni, a harckocsik száma 1351-re nőtt és fontos hogy a britek kaptak 252 új amerikai Sherman harckocsit,³⁵ mely kategóriájában a legjobb szövetséges tank volt és így már egyenlő eséllyel indultak harcba a német panzerekkel szemben. A Sherman főfegyverzetének jelentős előnye volt a brit két és hatfontos lövegekkel szemben, hogy már nem csak páncéltörő lövedékkel, hanem repeszgránáttal is képes volt tüzelni, ami nagyban megkönnyítette a kezelők dolgát, ha például páncéltörőágyúkat kellett semlegesíteniük. Montgomery 220 ezer katonát vethetett be és ezer tábori és nyolcszáz hatfontos páncéltörő lövege volt.

Ezzel szemben Rommelnek 108 ezer katonája volt 489 harckocsijából 278 olasz gyártmányú volt, amelyek nem voltak versenyképesek és összesen csak 24 darab 8,8 cm-es löveggel rendelkezett. A német parancsnok jól kiépítette állásait és a páncélos alakulatokat is a fronton helyezte el, az általa feltételezett brit támadási pozícióknál.

Montgomery terve (a *Lightfoot* hadművelet) az volt, hogy a fő támadási irány északon lesz, amit a 10. és a 30. hadtest fog véghezvinni, miután átjárókat nyitott az aknamezőkön. Délen viszont a 13. hadtest a 7. páncélosadosztállyal az élen szintén támadja a német vonalakat, ezzel terelve el a fő északi támadásról a figyelmet.

1942. október 23-án megkezdődött az előkészítő tüzérségi tűz, de az aknamezők megtisztítása nehezen ment és a brit támadás lelassult. A német 15. páncélosadosztály pedig

³⁴ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 82-84. o., Montgomery: *Montgomery tábornagy*. 1996. 87–90. o.

³⁵ Roger Ford: *A Sherman harckocsi*. Debrecen, 2000. 50. o. (A továbbiakban: Ford: *A Sherman harckocsi*. 2000.)

támadásokat hajtott végre az északi frontszakaszon, de jelentős veszteségeket szenvedett. Eközben a betegsége miatt távol lévő Rommel október 26-án visszatért és északon vona össze tankjait a brit kiszögélés megtámadására. A németek a 15. és 21. páncélososztályokkal és a 90. könnyű és a 164. hadosztállyal támadtak, de a szövetséges páncéltörő lövegek sok német harckocsit kilőttek.

Október 28-án a britek folytatták a támadást, de nem értek el jelentős eredmény, ezért Montgomery kidolgozta a *Supercharge* hadműveletet. Összevonta páncélosait és a Kidney-hegyhátnál támadt átütve az ellenség védelmét, nagy veszteségeket szenvedtek a tankjaik, de összességében a britek zúzták szét a tengelyhatalmak seregét. November 3-án Rommel már megkezdte páncéloserői visszavonását.³⁶

Hitler megtiltotta a visszavonulást, sőt ellentámadást akart. Ekkor megállt a visszavonulás, de mikor a 7. páncélososztály áttörte a német vonalakat és kilátásban volt a bekerítés veszélye, Hitler nehezen de beleegyezett a visszavonulásba. A csata végére november 5-re a szövetségesek 13560 főt és 600 harckocsit vesztek.³⁷

Az csatából fontos következtetéseket vontak le a britek a tankjaik alkalmazását illetően, sok tapasztalatot szereztek az aknamezők és más akadályok páncélosokkal való leküzdéséről. Ezek a normandiai partra szállásnál a „Hobart mókás találmányai” néven ismert harckocsikhoz vezetnek, amelyeknek nagy hasznát veszik majd.

Az elvonuló DAK-ot nem kezdték el azonnal üldözni, de november 5-én már újra előre nyomultak a britek, ezután egy lassú harcokkal eltelő 2414 km-es menetelés kezdődött. De a harci helyzet megváltozott, mikor brit és amerikai erők szálltak párta Francia Marokkóban és Algériában és a helyi francia erők csak két napig álltak ellen és aztán megadták magukat. A német 10. páncélososztály sikeresen megállította a szövetségeseket, akik 21 km-re közelítették meg Tuniszt. A szövetségesek a rossz idő miatt szüneteltek és a németek újabb erősítéssel öt darab új Tiger harckocsit kaptak, mely 8,8 cm-es lövegével és 100 mm-es páncélzatával félelmetes ellenfélnek számított. A Tigerek Afrikában az 501. nehézpáncéloszászlóaljba voltak beosztva.³⁸

Montgomery ez alatt november 13-án visszavette Tobrukot, november 20-án pedig Bengázit foglalta el. El-Ageilánál Rommel megállt, Montgomery szintén, de azért hogy támadásra készüljön. Gyors akciót tervezett, mivel volt olyan katonája, aki harmadjára

³⁶ Montgomery: *Montgomery tábornagy*. 1996. 94–115. o.

³⁷ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 85–91. o.

³⁸ Roger Ford: *A Tigris harckocsi*. Debrecen, 2000. 66. o. (A továbbiakban: Ford: *A Tigris harckocsi*. 2000.)

támadja ezt az állást, ezért kell gyors sikert elérni, ami meg is történt december 17-én. Végül 1943. január 23-án a britek bevonultak Tripoliba, Rommel pedig elérte Tunéziát.³⁹

Kesselring tábornagy az Afrikában és a Földközi-tenger térségében lévő tengelyhatalmi erők parancsnoka, Rommeltől átcsoportosította a 21. páncélososztályt és megtámadta az előrenyomuló amerikaiakat. Február 14-én indították a támadást és sikerült bekeríteni az amerikai 1. páncélososztályt, ezalatt Rommel északnyugati irányba támadt egy elkülönített egységgel. Figyelmét a Kasserine-hágó felé összpontosította és oda küldte egységeit. Az itteni amerikai erők szétszaladtak, így a németek közel kerültek ahhoz, hogy kiűzzék a szövetségeseket Nyugat-Tunéziából.

De Kesselringgel megegyezve inkább Montgomery 8. hadserege ellen támadt, amely ekkor Medninében állomásozott. A támadás nehéznek ígérkezett Rommel számára, mivel a britek felállása nem nyújtott betörési lehetőséget és ennek tetejében az Ultra a brit hírszerzés értesítette Montgomeryt a német támadás pontos részleteiről, így ő jól csoportosíthatta csapatait. A britek új 17-fontos (76,2 mm-es) páncéltörő lövegekkel még a Tiger harckocsikat is ki tudták löni és a március 6-án meginduló német tankokat közel engedték állásaikhoz, majd kis távolságból lőtték ki az ellenséges páncélosokat. Montgomery március 20. és 27-e között a német mareth-i védvonalat kerítette be és morzsolta fel, így nyitva állt az út Tuniszig. Ezután már nem volt több német támadás és a szövetségesek körülzárták az ellenséges csapatokat, akik végül 1943. május 11-én adták meg magukat, a szövetségesek 248 000 hadifoglyot ejtettek, és készülhettek Szicília lerohanására.⁴⁰

³⁹ Montgomery: *Montgomery tábornagy*. 1996. 124–131. o.

⁴⁰ Montgomery: *Montgomery tábornagy*. 1996. 137–143. o.

Harcok Szicíliában és Olaszországban

A Szicíliában való partraszállásról a németek figyelmét azzal terelték el, hogy egy brit tiszt ruhába öltöztetett hullát a spanyol parti vizeken dobta a tengerbe görögországi és szardíniai partra szállási tervekkel.⁴¹ Szicíliát az olasz 15. páncélgránátos-hadosztály és a német Hermann Göring páncélosadosztály és négy olasz hadosztály védte. 1943. július 10-én a partraszállást megkezdték és nem ütköztek nagy ellenállásba, az olasz egységek nem igazán akartak harcolni, a németek fejtették ki jelentős ellenállást, mivel az egyenetlen terepen jó védelmi pozíciókat alakítottak ki és lassították a szövetséges előrenyomulást, de végül augusztus 17-re a német és olasz csapatok az Itáliai-félszigetre vonultak vissza.

Olaszország szintén hegyes-dombos, egyenetlen terepű volt, ezért egyáltalán nem kedvezett a harckocsinak, így azoknak sok hasznát nem vették. Mussolini bukása és az Olaszországgal való béketárgyalás késleltette a támadást, így Hitler 16 hadosztályt csoportosított ide, ez később nagy terhére lesz a szövetségeseknek. Szeptember 3-án megindították a támadást, amelyet két részre osztottak, a 8. brit hadsereg Messinai-szoroson keresztül indítja támadását (*Baytown*-hadművelet), aztán az amerikai 5. hadsereg Salernónál száll partra (*Avalanche*-hadművelet). Montgomery a 8. hadsereggel Calabriánál szállt partra, nem ütközött ellenállásba még az előrenyomulása alatt sem. Tarantóban is partra szálltak a szövetségesek és szintén nem adódtak gondok, a fő szövetséges erők Mark Clark amerikai vezérezredes vezetésével Salernónál szálltak partra szeptember 8-án és még ezen a napon Olaszország megadta magát.

Kesselring úgy döntött, hogy támadni fog és a 16. és a Hermann Göring páncélosadosztállyal megtámadta a partra szállókat, akiket majdnem a tengerbe szorítottak, de a légierő és a hadihajók ágyúai nagy segítséget nyújtottak a támadás visszaverésében és az előrenyomulás megindításában. Montgomery délről próbálta meg segíteni az amerikai csapatokat, de a hadművelet megindulásakor alig száz kilométerre való utánpótlást kapott, így kénytelen volt megállni.⁴² Rómától délre ekkor már elkezdtek kiépíteni a németek a Gustav védelmi vonalat, a rossz terep nagyon lelassította a szövetséges előrenyomulást.

A németek részéről Olaszországban a harckocsi hadviselés a jól beásott páncélosokat és az azokat támogató páncélgránátosokat jelentette. A szövetségesek pedig mindig óvatosan csak

⁴¹ Taylor: *A második világháború*. 1988. 171. o.

⁴² Montgomery: *Montgomery tábornagy*. 1996. 177. o.

lassan vonulhattak előre, a szövetséges légi fölény nagy veszteségeket okozott a német páncélosalakulatoknál.

Clark 5. hadserege nyugaton, míg Montgomery 8. hadserege a félsziget keleti oldalán vonult egészen a Gustav-vonalig és 1943 decemberében az előrenyomulás itt megállt. Az évvégén Montgomery hátrahagyta az olaszországi hadszínteret, mivel a szövetségesek északnyugat-európai partraszállására kellett készülnie. A Gustav-vonalnál lezajlott négy nagy ütközet (január 12-től május 18-ig) nem jelentett igazi harcokosi hadműveletet, a páncélosokat az I. világháborúra emlékeztetően a gyalogság támogatására vették be, ott ahol éppen tüztámogatásra szükség volt. A németek pedig tartogatták páncélosaikat a szövetséges áttörésekre.

A Gustav-vonal megkerülése érdekében a szövetségesek 1944. január 22-én partra szálltak Anzionál és meglepték a németeket, de Kesselring az előrenyomuló szövetséges csapatokat sikerrel állította meg és az anzioi hídfőnél maradtak a partra szállt csapatok. 1944 májusában sikeresen bevették Monte Cassinót és május 23-án az anzioi hídfőből kitörték a szövetséges egységek. De nem vágták el teljesen a Gustav-vonalat védő német egységeket, mivel Clark tábornok nem hajtotta végre a megkapott utasításokat és kelet helyett, északra Róma felé irányította csapatait, így a németek északi irányba elmenekülhettek.

1944 szeptemberében a 8. hadsereg áttörte a Gót-vonalat, Alexander a háború utolsó hónapjaiban pedig a német „C” hadseregcsoportot semmisítette meg. Az olaszországi hadszíntér azért volt fontos, mivel 20 német hadosztályt kötött le és azokat nem Normandiában vetették be.⁴³

⁴³ Jorgensen, Mann: *Harcokosi-hadviselés*. 2001. 94–97. o.

A második front megnyitása, az északnyugat-európai hadjáratok 1944-1945

Előkészületek az Overlord hadművelethez

A szövetségesek tudták, hogyha le akarják győzni a náci Németországot akkor be kell törniük a német kézen lévő Európába és meg kell verni az ellenséget, de a támadás pontos helyszíne kérdéses volt. Északnyugat-Európa több szempontból is kedvezett, először is a légi fedezet itt biztosított volt és könnyen lehetett utánpótlást szállítani Angliából, Cherbourg kikötője is közel volt, ami fontos az utánpótlás szempontjából.

A hadművelet tervét 1943 januárjában a casablancai konferencián vázolták fel és ekkor kapta az Overlord nevet is. A támadásban résztvevő szövetséges erők főparancsnokának Dwight Eisenhower vezérezredest nevezték ki, Montgomery vezérezredes pedig az invázió szárazföldi haderőit irányította. Az eredeti tervet megváltoztatták, a partra szálló erőket öt hadosztályra növelték. A szárnyakat az ejtőernyős alakulatoknak kellett biztosítani, őket pedig Omar Bradley vezérezredes által irányított 1. amerikai hadsereg és a Sir Miles Dempsey parancsnoksága alatt álló 2. brit hadsereg követné.

A britek 1942-es sikertelen dieppe-i partra szállásból a *Jubilee* hadműveletből⁴⁴ leszűrték a fontos tanulságot, hogy a partra szálló gyalogságot harckocsinak kell támogatni. Percy Hobart vezérőrnagy 79. páncélosadosztálya felelt azért, hogy az akcióhoz szükséges technikai eszközöket kifejlesszék és teszteljék.

Az el-alameini ütközetnél szerzett tapasztalatok alapján tudták, hogy ki kell fejleszteniük egy hatékony aknamentesítő járművet. A „cséphadaró” megoldás lett a leg sikeresebb, melynél egy a harckocsi elejére erősített forgódobra nehéz láncokat rögzítenek, és a láncszemek a földbe ütődve felrobbantják az aknákat, így folyosó nyitható egy aknamezőn. A Shermaneket is felszerelték ilyen berendezéssel és ebből lett a Sherman Crab, mely 3,3 m szélességben tisztította meg a terepet.

Az egyik legjobban hasznosítható járművek mégis az AVRE (Assault Vehicle Royal Engineers) harckocsi volt. Ez lényegében egy átalakított Churchill harckocsi, amely 290 mm-es petárdavetőjével az ellenséges bunkereket és más megerősített akadályokat semmisíthetett

⁴⁴ Turcsányi Károly: *Nehéz harckocsik*. Debrecen, 2008. 118. o. (A továbbiakban: Turcsányi: *Nehéz harckocsik*. 2008.)

meg, ezenkívül rendelkezett még különféle rögzítő berendezésekkel, vihetett megával ágnyalábot a harckocsi- vagy lövészárkokon való átkelésre. Egy szőnyegfektető berendezést is ráraakhattak, melyről zsákvászonból és fémcsövekből készített szőnyeget tekert maga elé, így járható utat hozott létre a puha tengerparton. Előre elkészített gerendahidat is vihetett, vagy Goat robbanótöltetet is rakhatott le a megerősített ellenséges vonalnál, majd visszatolatva felrobbantotta azt.

Ezek az eszközök kulcsfontosságúak voltak a partra szállásnál. Hobart által alkalmazott egyik legijesztőbb fegyver a Churchill Crocodile lángszórós tank volt, ami a beásott ellenséggel könnyedén végzett.

A partra szállásnál hagyományos harckocsikra is szükség volt, ezért fejlesztették ki a DD (Duplex Drive) rendszert, melyet Sherman harckocsikra szereltek fel. Ez a megoldás Nicholas Straussler⁴⁵ találmánya volt, ami egy kétéltű harckocsi volt és egy összehajtható vászonkeret segítségével lebegett a vízen. A haladást két kis hajócsavar segítette és a parton átkapcsoltak hagyományos meghajtásra, a vászonkeretet pedig összehajtották. Az amerikaiak egyedül ezt a megoldást vették át és alkalmazták.⁴⁶

1943 végére a németek is tisztában voltak a szövetséges invázió fenyegetésével, de úgy gondolták, hogy a legközelebbi partszakaszon fognak támadni a szövetségesek, vagyis a Calais-szorosnál. A védvonalak kiépítését megkezdték, mely az „Atlanti fal” nevet kapta. A kikötőket jelentősen megerősítették, de a véderő minősége gyenge volt. 1943 végétől kezdődően nőtt az itt lévő csapatok mennyisége, Von Rundstedt tábornagnak a nyugaton lévő erők német főparancsnokának 58 hadosztálya volt és ezen felül még kilenc páncélos- és egy páncélgránátos-hadosztály itt állomásozott.

Rommel nem értett egyet Von Rundstedtrel, mivel ő a Calais-szorosnál elhelyezkedő „B” hadseregszortot és a Normandiát és Bretagne-t védő 7. hadsereget irányította. Rommel szerint ha a szövetségesek egy kis területet is elfoglalnak akkor már nem lehet kiűzni őket, ezért már a parton győzni akart. Von Rundstedt ezzel ellentétben nem a parton, hanem hátrébb akarta állomásoztatni a páncélosokat és egy ellentámadással kisöpörni az ellenséget.⁴⁷ Hitler végül kompromisszumos megoldást javasolt így mindkét parancsnok elégedetlen maradt.⁴⁸

⁴⁵ Magyar származású mérnök.

⁴⁶ David Fletcher: *Vanguard of Victory: The 79th armoured division*. London, 1984. 13–17. o.

⁴⁷ Taylor: *A második világháború*. 1988. 197. o.

⁴⁸ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 101–103. o.

A normandiai csata

1944. június 6-án hajnalban a szövetséges erők végrehajtották a történelem legnagyobb partraszálló hadműveletét az Overlord hadműveletet. Éjfél után pár perccel több mint 23400 szövetséges ejtőernyőst dobtak le az inváziós területen, hogy biztosítsák a szárnyakat. 06:30-kor a haditengerészet tüzérségi előkészítését követően az öt támadó hadosztály elindult a part felé mely ennek megfelelően öt szektorra volt felosztva, nyugatról keletre haladva a következők voltak ezek: Utah, Omaha, Gold, Juno és Sword. Az akcióban részt vett 1213 hadihajó, 5500 teher, partraszállító és egyéb hajó is. 24 órán belül 6000 járművet és 10000 tonna ellátmányt tettek partra és 150000 katona is partot ért.

A 21. hadseregcsoportban a brit erők feladata a keleti szárnyon az volt, hogy lekössék az ellenséget a Caenért vívott harcokban, ezáltal könnyítve meg a nyugati szárnyon az amerikaiak dolgát, hogy megtisztítsák a területet a németektől, elfoglalják Cherbourg-ot majd délfelé támadjanak.⁴⁹ A britek és a kanadaiak a 79. páncélos hadosztály Hobart féle „mókás” harcokocsijainak nagy hasznát vették a parton, különösen a Sherman Crab cséphadarós aknarobbantó tankoknak és a különböző dózertankoknak.

A Gold partszakaszon a tizenkettőből hét átjárót sikeresen meg is nyitottak. A XXX. hadtesthez tartozó 27. páncélosdandár 33 DD Sherman sikeresen partra úsztatott és a német védelmet hamarosan le is győzték. A Sword partszakaszon szintén sikert értek el a különleges harcokocsik alkalmazásával a szárazföldre érkezéskor. A kanadai Juno parton a német páncéltörőágyúk sok Sherman Crabet kilőttek, ezért ott lassabban tudták megnyitni az átjárókat az aknamezőkön.⁵⁰

Montgomery terve az első napon az volt, hogy a sikeres partraszállást követően a felsorakozott páncélos egységek elfoglalják Caent amely a térség stratégiai jelentőségű pontja volt, de a város jelentőségét a németek is felismerték. John Crocker altábornagy parancsnoksága alatt álló I. hadtestnek kellett volna elfoglalnia a várost a 3. gyaloghadosztállyal, amelyet támogatott volna a 27. páncélosdandár, de a parton a megérkezett sok jármű forgalmi dugót eredményezett, ezért a támadást nem indíthatták meg a kívánt módon és csak a gyalogság indult harcba, aminek következtében sikertelen volt a kísérletük.

⁴⁹ Montgomery: *Montgomery tábornagy*. 1996. 227. o.

⁵⁰ John Buckley: *British armour in the Normandy campaign 1944*. New York, 2004. 18–19. o. (A továbbiakban: Buckley: *British armour*. 2004.)

A szárazföldre érkezéskor kialakult nagy zűrzavar és a környező teper egyaránt hozzájárult az első napra tervezett támadás sikertelenségéhez. A parttól délre fekvő Prériers-hátság mögött már ott volt a német 21. páncélosadosztály, amely páncéltörőágyúival megállította a magaslatra felkapaszkodó briteket, akik nem számítottak ekkora ellenállásra.⁵¹

A német páncélosadosztálynak eredetileg az angol ejtőernyősöket kellett volna megsemmisítenie, de Marcks vezérezredes utasította a hadosztályt, hogy a partra szálló erőket támadják. Délutánra fel is készültek és a Juno és a Sword partszakaszok közti rés felé nyomultak, de hamar elakadtak, mivel a britek ekkor már kiépítették állásaikat és a megérkező Sherman Firefly harckocsik nagy veszteségeket okoztak a németeknek, akik 120 harckocsijukból 70-et elvesztettek. A hadosztály mögött pedig angol ejtőernyősök értek földet akik bekeríthették a németeket, így kénytelen volt a 21. páncélosadosztály visszavonulni Caenig.⁵² Hitler sokáig azt hitte, hogy a partra szállás csak álca és az igazi támadás majd Pas de Calais térségében várható, ezért nem engedte bevetni az összes páncélosadosztályt.⁵³

Estére már a 12. *Hitlerjugend* SS-páncélosadosztály is megérkezett a városhoz. Montgomery június 7-én támadást intézett a város ellen a kanadai 3. hadosztállyal, melynek élén haladó 9. dandár Stuart harckocsijai megütköztek a *Hitlerjugend* egységekkel, akik visszaverték a támadást,⁵⁴ de nem szorították az szövetségeseket a tengerbe, a csata így is eltartott másnapig.

A normandiai jellegzetes *bocage* vidéknek köszönhetően a harckocsikat nem lehetett teljes körűen alkalmazni, mivel a magas sövényekkel és földtöltéssel határolt parcellák ideális terepet adtak a védőknek, a harckocsik nem tudtak szabadon mozogni, mivel a földtöltéseket sokszor nem tudták megmászni sem.⁵⁵ A partra szállást követő napok harcaiban a brit páncélosok még kissé zavartan működtek, a parancsnokok sokszor egymástól teljesen eltérő taktikát alkalmaztak és a páncélosdandárokat is sokszor helyezték más hadosztály parancsnoksága alá. Mindez a nem jól összehangolt működéshez és a gyalogsággal való rossz együttműködéshez vezetett egy a támadáshoz nem kedvező terepen.⁵⁶

A *Perch* hadművelet (június 10-14.) keretében Montgomery más megoldáshoz nyúlt a frontális támadás helyett, nyugati irányból próbálta meg bekeríteni Caent. A hadművelethez

⁵¹ Buckley: *British armour*. 2004. 20. o.

⁵² Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 103–105. o.

⁵³ A. J. Barker: *Páncélosok a háborúban*. Debrecen, 2001. 121. o. (A továbbiakban: Barker: *Páncélosok*. 2001.)

⁵⁴ Barr, Hart: *Panzer*. 2000. 130. o.

⁵⁵ Michael Reynolds: *Acélpokol: az I. SS-páncélosadtest Normandiában : az I. és a 12. SS-páncélosadosztály története a normandiai hadjáratban, 1944-ben*. Debrecen, 1999. 69. o. (A továbbiakban: Reynolds: *Acélpokol*. 1999.)

⁵⁶ Buckley: *British armour*. 2004. 21–22. o.

az egész 21. hadseregcsoporthoz mozgósították és a támadás élére a híres 7. páncélososztályt a sivatagi patkányokat vezényelték. Tilly-sur-Seulles és Mount Pinçon területét kellett elfoglalniuk, de a német *Panzer Lehr* páncélososztály Tilly-nél megállította a britek előrenyomulását.

George Erskine vezérőrnagy a 7. páncélososztály parancsnoka június 12-én egy átkaroló támadással akarta a *Perch* hadműveletet újra mozgásba hozni. Terve szerint a 131. Queen's dandárt, a 8. páncélosdandárt és az 50. gyalogosztályt Tilly előtt hagyta. A 22. páncélosdandárt pedig a *Queen's* dandárból kiegészített gyalogsággal belekezdett egy támadásba, baloldról megkerülve a németeket a *Panzer Lehr* osztálytól keletre és a német 352. gyalogosztálytól nyugatra felfedezett résbe benyomulva, hogy elfoglalja Villers-Bocage-t.

A manővert gyorsan kellett végrehajtani ezért Erskine a 4. *County of London Yeomanry* (4CLY) páncéloszredet helyezte a támadás élére kiegészítve az 1. zászlóalj lövészdandárral, páncélelhárító egységekkel, felderítőekkel és a *Queen's* dandár egységeivel. Az átkaroló hadművelet június 12-én 16:00-kor kezdődött, de ezen a napon még csak Livry-be jutottak el és ott megálltak. Június 13-án folytatták a támadást és 8:00 körül, el is érték Villers-Bocage-t, de ekkor nem volt velük az ezred felderítő alakulata.⁵⁷

El akarták foglalni a várostól keletre lévő 213-as számú magaslatot, de nem végeztek ehhez felderítést, ami kritikus hibának bizonyult. Két század indult el az ezredparancsnokság egységeivel a domb felé, de ekkor megtámadta őket öt Tiger harckocsi a német 101. SS-nehézpáncélos-zászlóaljból. Négy Tiger harckocsit később páncéltörőágyúk és Panzer IV-es harckocsik is támogattak, így a 4CLY 213-as magaslat felé tartó egységeit megsemmisítették. Obersturmführer Michael Wittmann áttört a 4CLY vonalán és behatolt a településbe, majd több kis és parancsnoki harckocsit, tüzérségi és megfigyelő járművet és egy oszloponyi gyalogsági szállítójárművet lőtt ki. Ezután keleti irányban hagyta el a várost, itt viszont a harckocsiját mozgásképtelenné tette egy hatfontos páncéltörőlöveg.⁵⁸

A reggel folyamán brit erősítés érkezett a városkába és a német 101. Nehézpáncélos-zászlóalj 1. századával keveredtek harcba, de Villers-Bocage német kézen maradt. A hadművelet célja Mount Pinçon elfoglalása megghiúsult, visszafoglalni sem tudták hamar a britek Villers-Bocage-t mivel, június 13-án este a németek két zászlóaljjal és nagyjából 30 harckocsival támadást indítottak, de a *bocage* vidék ebben az esetben a 7.

⁵⁷ Reynolds: *Acélpokol*. 1999. 125. o.

⁵⁸ Forty: *7th armoured*. 2003. 43–47. o.

páncélos hadosztálynak kedvezett, és visszaverték a német próbálkozást, végül június 14-én a páncélos hadosztályt északra vonták vissza.

A *Perch* hadművelet sikertelenül zárult, a Villers-Bocage-nál történtek a 7. páncélos hadosztályt érzékenyen érintették, brit részről mind a tervezésben, mind a támadás kivitelezésében sok hibát követtek el. A gyalogságot szintén rosszul alkalmazták, és megint csak nyilvánvalóvá vált a német harckocsik technikai fölénye. A 7. páncélos hadosztály kudarcát a rá bízott feladatban kell keresni, hiszen az alakulatot nem arra használták, amire kiképezték és felszerelték, vagyis az ellenséges vonalakon ütött rések kihasználására.

Emiatt és a rossz felderítés és tervezés miatt lehetett az, hogy az egységek el voltak vágva egymástól. A hadosztály sivatagi hadviseléshez szokott hozzá, ahol a gyalogságnak nem jut akkora jelentőség mint Normandiában, de ezt valószínűleg itt ezt biztosan megtanulták⁵⁹

A brit vereség azt jelentette, hogy nem várható gyors áttörés a fronton és időközben a Das Reich SS-páncélos hadosztály is megérkezett a térségbe. Rommel parancsnoksága alá helyezték a II. SS-páncélos hadtestet, amellyel egy támadást tervezett, ki akarta űzni a szövetségeseket Franciaországból. Az Ultra értesítette erről Montgomeryt, aki gyorsan megszervezte saját hadműveletét az *Epsom*ot.⁶⁰

Az *Epsom* hadművelet (június 26-30.) egyik célja az volt, hogy harcra kényszerítse az SS-páncélosokat, mielőtt Rommel megindítaná saját elképzelésű hadműveletét, másfelől el akarták foglalni a Caen-Falaise út melletti fennsíkot.⁶¹ Montgomery úgy tervezte, hogy három hadtesttel támad egyszerre. Az Odon völgyben tervezett hadműveletnek az újonnan érkezett VIII. hadtest melynek Richard O'Connor altábornagy a parancsnoka, lesz a támadás középpontjában.

A XXX. hadtestnek a jobb szárnyat kellett tartania azzal, hogy elfoglalja a Rauraygerincet, amely rálátást biztosít a VIII. hadtest vonalára. A balszárnyn az I. hadtestnek kellett elfoglalnia Carpiquet-et amely szintén rálátást biztosít a csataterre, mindezt még a Caen elleni fő támadás előtt.

A fő csapást végrehajtó VIII. hadtest támadásában részt vett a 15. Skót és a 43. Wessex gyaloghadosztályok, a 11. páncélos hadosztály, a 4. páncélos dandár és a 31. harckocsidandár, így nagyjából 600 harckocsi gyűlt össze az offenzívára. Emellett még 700 tüzérségi löveget és jelentős légi támogatást tudtak segítségül hívni. A fő cél az Odon folyón való átkelés, majd

⁵⁹ Buckley: *British armour*. 2004. 24–27. o.

⁶⁰ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 108. o.

⁶¹ Reynolds: *Acélpokol*. 1999. 142. o.

a 112 és 113-as magaslatok elfoglalása, azért hogy csapást indíthassanak az Orne völgyébe.⁶² Ennek sikere esetén aztán dél felől elvágják Caent és megadásra kényszerítsék a védőket.

A 31. harckocsidandárt támogató szerepben vetették be a 15. Skót gyaloghadosztály támadásának biztosítására. Ezeket a 43. Wessex és a Shermanekkel felszerelt 4. páncélosdandár támogatta. Ha áttörték a német védelmet, akkor a 11. páncélosadosztály kihasználja azt és az Orne völgyébe nyomul, hogy teljes sikert érjenek el.

A hadműveletet az egyik legsikertelenebb, legzavarosabb és rendezetlenebb brit hadjáratnak tartják Normandiában, de a terep és az időjárás is nagyon rossz volt a művelet szempontjából. A magas növésű kukoricamezők, melyeken át kellett vágni, a tipikus parcellázott *bocage* vidék, majd az Orne völgyében lévő sűrű erdők, amely után a 112-es magaslat lejtői jöttek. Ezen felül a köd pedig gátolta a légierő alkalmazását.

A *Martlet* hadművelet, amelynek keretében az *Epsom* hadművelet működési területére kilátást adó magaslatok elfoglalására irányult, nem járt sikerrel, így 8. hadseregcsoporthoz támadása nem volt összhangban a szárnyakkal. Június 26-án a 31. harckocsidandár Churchilljei voltak az első páncélosok a támadásban. Az Odon folyó átkelőhelyétől nagyjából három kilométerre jártak az egységek, amikor a támadás lelassult. O'Connor ekkor megindította a 11. páncélosadosztályt, amelyet csak az átkelőhely elfoglalása után kellett volna elindítani a terv szerint. Meglátása szerint azért volt erre szükség, mert a hadosztály nélkül nem látott esélyt az átkelőhely elfoglalására. Pip Roberts altábornagy a 11. páncélosadosztály parancsnoka a támadás élére a felderítő ezred könnyebb Cromwell tankjait tette,⁶³ ami hiba volt és a támadás kifulladásig tartott a nap végére és még mindig csak másfél kilométerre voltak a folyótól.

Június 28-ra sikerült elfoglalni és egy időre megtartani a 112-es magaslatot, de a német ellenállás megerősödött, amit az Ultra is jelentett, így Miles Dempsey altábornagy a II. brit hadsereg parancsnoka és O'Connor június 30-án leállították a hadműveletet.

Igaz a németek június 27-én és július 1-én ellentámadást indítottak,⁶⁴ de jelentős veszteségeket szenvedtek és ez bizonyíték volt arra, hogy támadás esetén ők is jelentős veszteségeket szenvednek el. A csata bebizonyította a brit harckocsizók tapasztalatlanságát és hogy a felsőbb vezetés nem látta a páncélosadosztályok egységeinek szerkezeti hiányosságát, a rosszul alkalmazott gyalogságot.

⁶² Barr, Hart: *Panzer*. 2000. 135. o.

⁶³ Reynolds: *Acélpokol*. 1999. 153. o.

⁶⁴ Christopher Ailsby: *A Waffen-SS képes története*. Debrecen, 1999. 186. o. (A továbbiakban: Ailsby: *A Waffen-SS*. 1999.)

Tény hogy O'Connor a 11. páncélososztályt frontális áttörésre akarta használni nem pedig arra, amire kiképezték azt, vagyis az ellenséges védelmen ütött részben végrehajtott támadásra. A bevetésben részt vett alakulatok összességében tapasztalatlanok voltak, még a 31. harckocsidandár a Churchill harckocsijaival sem támogatta jól a gyalogságot pedig felszerelése és kiképzése is ezt a célt szolgálta.⁶⁵

A *Charnwood* hadműveletet (július 8-11.) Montgomery és Dempsey újabb terve Caen elfoglalására. Frontális támadással akarták gyengíteni a német védelmet. Crocker altábornagy I. hadtestére hárult a feladat. A szárazföldi offenzívát 450 Lancaster és Halifax bombázó támadása előzte meg június 7-én, amivel a védők dolgát akarták megnehezíteni⁶⁶, másnap pedig elindult az offenzíva⁶⁷ és véres harcok következtében sikerült visszaszorítani a német védőket a város déli részére, Caen körül pedig az Orne túlszárnyára.

A szövetséges gyalogság nagy veszteségeket szenvedett el, mivel a harckocsik megint csak nem végeztek közeltámogatást. A város külső területein megálltak és tüztámogatást nyújtottak a gyalogos egységeknek, így mondhatni távolról figyelték az eseményeket.

De ez a hadművelet már hozott sikereket, hiszen részben kiszorították a németeket Caenből, jóllehet 80 páncélost vesztek. A védelmet ellátó 12. SS-páncélososztály veszteségei is jelentősek voltak, a gyalogsága egy zászlóaljra csökkent és vesztek még 10 Panther és 22 Panzer IV-es harckocsit. A bombázás, amely nem volt túl sikeres, mivel a RAF tisztjei félték attól, hogy saját egységeket is eltalálnak ezért a céltól távolabb oldották ki a bombákat. De rámutatott arra, hogy a légierő pontosabb és a páncélosokkal összehangolt támadása milyen sikereket hozhat.⁶⁸

A *Jupiter* hadműveletet (július 10-11.) a *Charwood* kiegészítésének szánták, Caentől nyugatra a 112-es magaslat és Maltot volt a támadás célja, amely elfoglalása után sikeresen nyomulhatnak tovább az Orne völgyébe. A terv alapján a 43. Wessex hadosztály, a 46. Highland dandár és a 31. harckocsidandár hajt végre támadást és mikor áttörték a német védelmet, a részbe 4. páncélosdandár fog benyomulni kiszélesíti a rést és végül eléri a teljes sikert a német védelem felszámolásával.

Július 10-én kezdődött az akció a 112-es magaslat ellen, a RTR 7. zászlóaljának Churchill tankjaival és a 4. Somerset könnyűgyalogsággal. A gyalogosok elérték a magaslat gerincét, de ott a német páncéltörőágyúk és a 102. SS-nehézpáncélos-zászlóalj Tigerei megállította

⁶⁵ Buckley: *British armour*. 2004. 27–29. o.

⁶⁶ Reynolds: *Acélpokol*. 1999. 179-180. o.

⁶⁷ Rupert Butler: *SS-Liebstandarte: az első SS-hadosztály története (1933-45)*. Debrecen, 2001. 101. o. (A továbbiakban: Butler: *SS-Liebstandarte*. 2001.)

⁶⁸ Buckley: *British armour*. 2004. 30–31. o.

őket. A Churchill harckocsik megpróbálták megtisztítani a domb déli részét, azért hogy a 4. páncélosdandár benyomulhasson a védelmen ütött résen. Churchilliek végül visszavonultak, mert a gerincen nagy veszteségeket szenvedtek és nem sikerült elérni a célokat. A 31. harckocsidandár 39 páncélost vesztett, az állományának negyedét. Az akciót végül is lefűjték, mivel elakadt a támadás, így az I. és II. SS-páncéloshadtesteket nem tudták visszaverni és elfoglalni a 112-es dombot és Maltot-ot. A szövetséges támadások szűk frontvonalra fennakadásokat okozott, ezen felül a rossz terep az utánpótlást és az erősítést is késleltette és nagymértékben csökkentette a csapatok mozgékonyágát, így az offenzíva sem a haladhatott terv szerint.

A német páncélelhárítás, a 7,5 és 8,8 cm-es ágyúk és a gyalogság által használt üreges töltetű fegyverek a Panzerfaust és a Panzerschreck még a Churchill tankok több mint 150 mm-es elülső páncéllemezt is átütötték. A szövetséges harckocsik 75 mm-es ágyúja pedig nem sokat ért a német páncélosok ellen, egy brit tank kb. 700 m-ről négy lövést adott le egy Pantherre szemből és csak a lepattanó lövedékeket látta. A hadművelet megint csak rosszul volt kivitelezve, de a páncélosok rossz alkalmazásának iskolapéldáját a britek az elkövetkezendő napokban fogják kivitelezni.⁶⁹

A *Goodwood* hadművelet a normandiai harcok alatt az egyik legrosszabban sikerült brit offenzívának tekinthető. Miles Dempsey a II. brit hadsereg parancsnoka tervezte meg és győzte meg róla Montgomery tábornagyot. Elgondolása szerint az O'Connor parancsnoksága alatt álló VIII. hadtest állományába összevonják a 7., 11. és a Gárda páncélosadosztályokat, melyek Caentől keletre támadást indítanak a Bourguébus-gerinc felé. Innen elérhető a Falaise felé vezető út, amely újabb támadásra nyújt lehetőséget, de a német védelem mértékéről nem volt pontos információjuk.⁷⁰

A három páncélosadosztálynak a terv szerint át kellett kelni az Orne-on és a Caen csatornán, aztán a tüzérség és a légi erők előkészítését követően a Bourguébus-gerincet kellett elfoglalni, amely alapja lesz a további támadásoknak. A hadművelet keretében az újonnan felállított és Guy Simonds altábornagy által vezetett II. kanadai hadtestet az *Atlantic* hadművelet keretében segít megtisztítani Caent a megmaradt németektől. Ezalatt Crocker I. hadtest és Ritchie XII. hadteste a támadás szárnyait biztosítják. A hadművelet egy hibás terven alapult és a végrehajtása sem volt megfelelő.

A *Goodwood* hadműveletben megint elkövették az *Epsom* hibáit, mivel a páncélosadosztályokat szintén frontális áttörésre használták, pedig ezeket az ellenséges

⁶⁹ Buckley: *British armour*. 2004. 32–33. o.

⁷⁰ Reynolds: *Acélpokol*. 1999. 202. o.

védelman ütött rés kihasználására képezték ki és szerelték fel. Tehát a hadművelethez szerkezeti szempontból sem feleltek meg. Montgomery nem tartotta jó ötletnek, hogy egy teljes páncéloshadtest támadást hajtsanak végre. De Dempsey meggyőzte a vonakodó Montgomeryt. A páncélosadosztályok esetében az probléma volt, hogy 1944-ben csak egy gépesített zászlóalj volt egy hadosztály páncélosdandárjában. A gyorsan támadó harckocsikkal pedig a hadosztály gyalogsága sem mindig tudott lépést tartani.

O'Connor kérte Dempsey-t, hogy önjáró tüzérségi lövegeket alakítsanak át páncélozott szállító harcjárművekké, de kérését nem teljesítették. Később aztán maga O'Connor is hibázott mikor a Roberts-et a 11. páncélosadosztály parancsnokát utasította, hogy a gyalogságával foglalja el a Cuverville és Demouville településeket, így a gyalogság nem volt elérhető a csata későbbi fázisában.

Roberts hadosztályának kellett bevennie Cagny-t, amihez ő gyalogságot kért, de azt az utasítást kapta, hogy hagyja Cagny-t, mert a Gárda páncélosadosztály később majd beveszi azt. Ez nagy hiba volt, mivel a 11. páncélosadosztály balszárnya védtelen maradt és a németek 8,8 cm-es ágyúi a faluból lötték a hadosztály, önjárolövegeik pedig leszállásból lötték a brit hadosztály balszárnyát, amely 16 tankok vesztett. A gyalogság hiánya nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a 11. páncélosadosztály harckocsijai nem tudták elfoglalni július 18-án a Bouguébus-gerincen Bras-t és Hubert-Folie-t.

A nap végére a tüzérség támogatása is lecsökkent, a német vonalak mélyek voltak, a légierő összekötőjárművét pedig kilőtték, amelyből csak egy volt a terepen a támadás alatt, amiért a hadászati légierő támogatása pedig egyenetlen és elszórt volt a legkritikusabb pillanatokban, mivel nem tudtak szerezni még egy összekötőjárművet.⁷¹

A *Goodwood* alatt keskeny arcvonalú támadást akartak, ezért három páncélosadosztályt próbáltak néhány óra alatt hat hídon átvezényelni, a támadás frontja kb. 2000 méteres volt, mindezt félig sötétben megpróbálva, ráadásul az aknáktól megtisztított sávok is túl keskenyek voltak. Lényegében a brit páncélosokat tüzérségi, légi és gyalogsági támogatás részleges hiányában korlátozott mobilitásra alkalmas terepen vetették be megerősített német védelem ellen, meglehetősen lehetetlen körülmények között. O'Connor és Dempsey megpróbálták még július 19-én és 20-án feléleszteni a támadást, de a rossz idő és az erősödő német védelem ezt megghiúsította, de legalább elérték a Bourguébus-gerincet.⁷²

A *Goodwood* lekötötte a német erőket, amíg az amerikaiak elindították a *Cobra* hadműveletet, ha ez volt a cél akkor részben sikerrel jártak, viszont túl nagy áldozatok árán.

⁷¹ Reynolds: *Acélpokol*. 1999. 208. o.

⁷² Forty: *7th armoured*. 2003. 49. o.

A britek 6000 főt és 400 harckocsit⁷³ vesztek a franciaországi állomány 36 százalékát, de legalább megvolt rá a hátterük, hogy 36 órán belül pótolni tudták a veszteségeket.

A támadás utolsó háromezer métere bizonyult a legnehezebbnek, mivel ez a terület egy nagy síkság volt és a beásott német páncéltörőágyúk kilőtték a brit harckocsikat, amelyek nem kaptak tüzérségi vagy légi fedezetet. Az álcázott német állásokat pedig legalább 700 méterre kellett megközelíteniük, hogy bemérhessék és semlegesíthessék a védelmet.

A hadművelet megint csak jó példa arra, hogy a brit páncélosadosztályokat nem a rendeltetésüknek megfelelően alkalmazták, vagyis áttörés elérésére, nem pedig az elért áttörés kihasználására.⁷⁴

A német felderítés jól informálta a csapatokat a brit támadással kapcsolatban és pontosan tudták merről támadnak majd a szövetségesek. Eberbach vezérezredes a Nyugat páncéloscsoport parancsnoka a német védelmet öt szakaszra osztotta és páncéltörő lövegekkel és harckocsikkal erősítette meg azt. Mindez a brit VIII. hadtest támadásának irányára merőlegesen helyezkedett el, természetesen ez is nagyban hozzájárult a britek kudarcához.⁷⁵

A *Bluecoat* hadműveletet (július 30. – augusztus 6.) Dempsey II. brit hadserege hajtotta végre és az amerikai *Cobra* hadművelettel összhangban indították el. A tényleges előkészületeket csak július 27-én kezdték el, mégis sikerült a gyalogság és a harckocsik támadását összehangolni. A XXX. hadtestnek bele értve a 7. páncélosadosztályt délfelé Mount Pinçon irányába kellett nyomulnia, a VIII. hadtestnek a 11. és a Gárda páncélosadosztályokkal és a 6. Gárda harckocsidandárral el kellett foglalnia Le Beny Bocage-t és Vire-t, majd a német 7. hadsereget visszavonulásra kényszeríteni.

A XXX. hadtest nem haladt valami jól, Erskine 7. páncélosadosztálya lelassult, két nap elteltével is nagyjából még nyolc kilométerre voltak a céltől, addig a szárnyon a 11. páncélosadosztály már túl gyorsan is haladt előre. VIII. hadtestbe beosztott újonnan érkezett 6. gárda harckocsidandár jól szerepelt a 15. Skót gyaloghadosztállyal. A gyalogság és a harckocsik együttműködése itt már megfelelő volt. Július 30-án elfoglalták a 309-es magaslatot és Caumont-ot is.

A VIII. hadtest sikere abban rejlett, hogy a 11. páncélosadosztályt és a Gárda páncélosadosztályt két dandár csoportra osztották a saját hadosztályaikat, mindegyikben gyalogoszászlóaljakkal és páncélosezredekkel, melyek közösen tudnak támogatást nyújtani

⁷³ Butler: *SS-Liebstandarte*. 2001. 101. o.

⁷⁴ Buckley: *British armour*. 2004. 33–37. o.

⁷⁵ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 108. o.

egymásnak. A *Bluecoat* már sikeresen áttört a német védelmen és jelentősebb eredményeket hozott.⁷⁶

Ezek után a német erők az összeomlás szélén álltak és ésszerű lépésnek tűnt a Szajna vonaláig való visszavonulás, de Hitlernek ez nem tetszett és augusztus 2-án parancsot adott Von Klugénak, hogy az összes rendelkezésre álló harckocsijával indítson páncélos támadást és foglalják vissza a Contentin-félsziget tengerszorosát és ezzel vágják el a Bretagnében és Avranches-től délre lévő amerikai erőket.

A támadásra összevonták a 2. páncélos, az 1. SS-páncélos- és a 2. SS-páncéloshadosztályok megmaradt részeit és a még „épnek” mondható 116. páncéloshadosztályt. Így is összesen 250 harckocsival rendelkeztek csupán, de az augusztus 7-én indított offenzíva először sikeresnek bizonyult, mivel az amerikai 1. hadseregtől el tudták foglalni Mortain városát és 18 kilométert haladtak előre, de aztán a támadásuk kifulladt, ezalatt a szövetséges légierő pedig megállás nélkül támadta a német egységeket,⁷⁷ amelyek végül egy maguk által létre hozott katlanban rekedtek, amit minden oldalról körülvevett az ellenség.

Montgomery augusztus 7-én utasította az 1. kanadai hadsereget hogy Caentől déli irányba indítson támadást Falaise elfoglalására.⁷⁸

A *Totalise* hadműveletet (augusztus 7–10.) Montgomery a sikeres *Bluecoat* után Caentől nyugatra kívánta végrehajtani Falaise felé, amelyet Crerar I. Kanadai hadsereg vezetne, élen a Simonds II. Kanadai hadtestével. Az arcvonalon két új páncéloshadosztály támadna a 4. kanadai és az 1. lengyel, továbbá a 2. kanadai páncélosdandár és a 33. Brit páncélosdandár venne benne részt.

Simonds egy jól és gondosan megtervezett támadást készített, amiben éjszaka kezdenék a támadást a tüzérség és a légierő nagymértékű közreműködésével. Rájött hogy a korábbi offenzívákban a 21. hadseregcsoport betört a német állásokba de nem használta ki a lehetőséget a német erők felmorzsolására.

Így első lépésben a légierő nagymértékű bevetését tervezte, különösen ott ahová már a tüzérség nem ér el.

A német vonalak mélysége mindig gátolta a támadások sikerét ezért egy második és a belső német védelemnek szánt bombázást tervezett a további előrenyomuláshoz. A főlöszeges önjárólövegeket átalakította páncélozott szállító harcjárművekké, ezekből lettek a Kangaroo-

⁷⁶ Buckley: *British armour*. 2004. 39–40. o.

⁷⁷ Reynolds: *Acélpokol*. 1999. 257. o.

⁷⁸ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 111–112. o.

k. Így a gyalogság mindig lépést tudott tartani a hadművelet alatt a harckocsikkal. Simonds reményei szerint, ha sikerül áttörni a német védelmet beveti a két páncélosadosztályt.

A terv jónak ígérkezett, de a német védelem jól kihasználta lehetőségeit és erősen védekeztek, másrészt a harckocsikat szűk arcvonalon vették be, ez és a rossz terep nagyban csökkentette a manőverező képességet. Akadtak kezdeti sikerek, áttörték a német vonalakat, de a második a belső német védelemnek szánt bombázás már nem volt szükséges. Mivel erre várni kellett hat órát a csapatoknak, ez alatt az I. SS-páncélosadosztály betömte a szövetséges egységek által kreált rést.

A kanadai és a lengyel harckocsizók is tapasztalatlanok voltak még és a teljes hadművelet augusztus 11-re végül kifulladt. Simonds túlságosan merev tervet készített és a hadművelet alatt nem engedte meg a páncélosoknak a terepen való szabad haladást, hanem a ritkán kiépített úthálózatot kellett használniuk, így a mozgékonyosságuk is csökkent. A hadművelet sok sikert nem hozott, de már sok jó elemet tartalmazott, például a Kangaroo-k hamar elterjedtek és sikeresek lettek.⁷⁹

Montgomery *Tractable* hadművelete (augusztus 14-22.) a Falaise-i katlan bezárására irányult. Ismét Simonds dolgozta ki a tervet a II. kanadai hadtest részvételével.

A *Totalise* sikeres elemeit tovább fejlesztette és tanult korábbi hibáiból. Füstfüggőnnyel takarta el a csapatait, a páncélosokat a gépesített gyalogsággal együtt vetette be egyesített csoportokban. Ezeket az alakulatokat pedig teherautón szállított gyalogosok követték. A németek keményen védekeztek, ami lelassította a támadás menetét. A Laison folyón való átkelés szintén késedelmeket okozott, de ezen átkelve viszont az I. SS-páncélosadosztályba ütköztek, amely megállította a szövetségeseket.

A német védelem szárnyai viszont védtelenek voltak és Simonds az 1. lengyel és a 4. kanadai páncélosadosztályokat oda irányította, hogy Trun és Chambois-nál zárják be a katlant. A páncélosadosztályok különösen a lengyelek rugalmasan végrehajtotta ezt, akik később elfoglalták Mount Ormel magaslatát, amelyről a német visszavonulás útvonala volt látható. Innen megpróbálták a németek kiverni őket, de nem jártak sikerrel. Ez volt a 21. hadseregcsoporthoz tartozó nagy támadása Normandiában.

Augusztus 19-re elfoglalták Falaise városát a szövetséges csapatok, a németek az utolsó pillanatig megpróbálták menekülni a záruló gyűrűből, de a szövetséges egységek Chambois-nál egyesültek és elzárták a menekülés útját.⁸⁰ A II. SS-páncélosadosztály megkísérelte kívülről megtörni a katlant, de nem járt sikerrel.

⁷⁹ Buckley: *British armour*. 2004. 40–42. o.

⁸⁰ Barr, Hart: *Panzer*. 2000. 142. o.

A bekerített területen kb. 10 000 német katona esett el és 50 000 fő került hadifogságba, és nagyjából 20-30 ezer főnek sikerült elhagynia a katlant. A németeknek 240 000 főt átcsoportosítottak a Szajna túlsópartjára, amelyet Patton csapatai augusztus 19-én értek el és augusztus 25-re mind a négy szövetséges hadsereg Dempsey 2. brit, Crerar 1. kanadai, Hodge 1. amerikai és Patton 3. amerikai hadserege átkelt a folyón és ezzel a normandiai hadjárat is véget ért.⁸¹

Kísérlet a háború gyors befejezésére, a Market Garden hadművelet

Augusztus 25-én a szabad francia csapatok felszabadították Párizst és a teljes német sereg visszavonulóban volt.⁸² Az amerikai egységek a francia főváros körül és attól délre nyomultak a Német birodalom felé. A brit csapatok Brüsszel felé tartottak, hogy elfoglalhassák a német V-1-es és V-2-es megtorlófegyverek kilövőállásait, amelyek még mindig Londont bombázták. A Szajna-n való átkelés után az előrenyomulást nem a nyílt terepen végezték, hanem a nagyobb utakat használták a gyorsabb mozgáshoz. A Szajna-n átkelve egy hét alatt a brit egységek több mint 350 kilométert tettek meg, amely következtében nagymértékben megnőtt az utánpótlási vonalak hossza, amelyen még Normandiából szállították az ellátmányt a csapatokhoz.

Szeptember 4-én a 11. páncélososztály már Antwerpenben volt, ahol a kikötőt sértetlenül találták, viszont még sok német egység volt a környéken, ezért nem vehették használatba azonnal. A 7. páncélososztály szeptember 6-án elfoglalta Ghentet.⁸³ Le kellett lassítani, hogy az utánpótlást meg tudják szervezni, aminek következtében a német védelem is megszilárdulhatott, Belgium északkeleti részén már több Jagdpanther és 8,8 cm-es légvédelmi ágyú is védte a német arcvonalat, ezért nyilvánvaló volt, hogy vége a gyors előrenyomulásnak.⁸⁴

A britek Antwerpen környékén harcokba keveredtek és a Patton vezette amerikai seregek is megtorlantak. Montgomery Észak-Németalföldre akart betörni és Arnhemnél szeretett volna átkelni a Rajnán. Az I. szövetséges ejtőernyős-hadtestet (1. angol ejtőernyős-hadosztály, 82. amerikai ejtőernyős-hadosztály, 10. amerikai ejtőernyős-hadosztály, lengyel ejtőernyős-dandár) akarta használni arra, hogy Arnhemig elfoglalják a jelentős hidakat így

⁸¹ Jorgensen, Mann: *Harcokcsí-hadviselés*. 2001. 111–112. o.

⁸² Barker: *Páncélosok*. 2001. 122. o.

⁸³ Forty: *7th armoured*. 2003. 54. o.

⁸⁴ John Sandars: *British Guards armoured division 1941–45*. London, 1979. 22. o. (A továbbiakban: Sandars: *British Guards*. 1979.)

biztosítanak a terepet és mintegy „szőnyeget” terítsenek a támadó szövetséges páncélos alakulatoknak az Eindhovenből Udenbe, Gravéba, Nijmegenbe és onnan Arnhembe vezető műúton. Először a XXX. hadtest vonul végig az előkészített „szőnyegen” és ezáltal megnyitja a folyosót, amelyet a VIII. és a XII. hadtest szélesít ki mindkét oldalról. A végső cél pedig hogy a Rajnán túl a 2. brit hadsereg létesítsen hídfőállást.⁸⁵

A Market Garden hadműveletet 1944. szeptember 17-én indították meg, 16500 ejtőernyősnek kellett biztosítani a hidakat a 2. hadsereg útvonalán. A 101. amerikai légideszant-hadosztályt Eindhovennél, a 82.-et Grave-nél és Groesbeeknél, az 1. brit légideszant-hadosztályt pedig Arnhemnél dobták le.

A hadművelet jól indult, de később rengeteg hiba került felszínre, amelyet a tervezési fázisban ejtettek. A legnagyobb probléma a térségben lévő II. SS-páncélos hadtest volt,⁸⁶ amely jelenlétéről tudott a szövetséges felderítés, mégsem tartották jelentős erőnek, pedig ez a páncélos hadtest épp ekkorra lett feltöltve. Szintén hiba volt, hogy a RAF nem a hidak közelében dobta le az ejtőernyősöket, hanem 9-12 km-re a céloktól, csak egy ejtőernyős ezred jutott el az arnhemi hídhoz, ahol SS-páncélgránátosok és az 506. nehézpáncélos zászlóalj Tiger harckocsijai várták őket.⁸⁷ Azok az egységek pedig, akik a segíteni akartak SS páncélosokkal találták szembe magukat és a kézfegyverekkel nem érhettek el nagy sikereket. Ezalatt Horrocks XXX. hadtestének élén a Gárda páncélos hadosztály haladt, de útközben túl nagy ellenállásba ütköztek, mivel a jól beásott ellenséges páncélelhárítás folyamatosan megakasztotta a támadást és nagy veszteségeket okoztak a szövetségesek soraiban.

A folyosó, melyet az ejtőernyősöknek kellett biztosítani, nagyjából 40 méter széles volt. Mindezt egy olyan úton, amelyet erdők és árkok határolnak, tehát támadás esetén sem nagyon lehet róla letérni. ehhez pedig még hozzá kell venni a teljes XXX. hadtest utánpótlási járműveit, amik megközelítették a 12000-et, az ejtőernyős egységeknek is volt 2000 utánpótlás szállító járműve.

A németek, így könnyen rátámadhattak a teherautó oszlopokra, melyek védtelenek voltak. Az út sokszor annyira lehetetlenné tette a szabad mozgást, hogy volt olyan tankparancsnok, aki végignézte amint a menetoszlopban egymás után kilenc harckocsit is kilőnek a német önjárólövegek.⁸⁸

Az első nap Valkenswardig jutottak a harckocsik és az amerikai ejtőernyősöktől megtudták, hogy az Eindhovenben lévő hidat a németek már felrobbantották. Másnap a 9.

⁸⁵ Montgomery: *Montgomery tábornagy*. 1996. 260–262. o.

⁸⁶ Ailsby: *A Waffen-SS*. 1999. 186. o.

⁸⁷ Ford: *A Tigris harckocsi*. 2000. 80. o.

⁸⁸ Sandars: *British Guards*. 1979. 24. o.

SS-páncélosadosztály Panther harckocsijai nehézségeket okoztak, de este átjutottak Eindhovenen és a Wilhelmina-csatornánál meg kellett várniuk az utászokat, hogy elkészítsék az átkelőhelyeket.

A következő nap már Nijmegen felé nyomultak, de ott az amerikai egységeknek nem sikerült elfoglalni az átkelőhelyeket. Szeptember 20-án végül sikerült biztosítani a nijmegeni vasúti hidat, de az egész hadművelet célja megváltozott, most már az volt az elsődleges feladat, hogy sikerül-e elérni a Zuider Zee-t, hogy az 1. ejtőernyős hadosztály kimenekülhessen Arnheemből. Szeptember 22-28. között a német 6. ejtőernyős ezred katonái többször átvágták a támadó szövetségesek utánpótlási vonalát, mivel Németországba vonultak vissza, az út nyugati oldaláról, ez további nehézségeket okozott.

Mire elérték volna a brit páncélosok az arnhemi hidat, az ejtőernyősöket elűzték onnan, a németek pedig sikeresen átjuttatták rajta harckocsijaikat és tüzérségüket. A brit 1. légideszant-hadosztály 10005 katonájából csupán 2163-an jutottak el szeptember 25-én a saját vonalakig, a páncélosok pedig a nagy veszteségek következtében kénytelenek voltak megállni Arnhem közelében. Szeptember 30-án a 9. SS- és a 116. páncélosadosztály még ellentámadást is indított Nijmegenben. A támadást vezető Gárda páncélosadosztályt végül visszavonták október 6-án a város déli részére és a következő hónapot ott töltötték.⁸⁹

A britek veszteségei a harckocsik és a gyalogság rossz együttműködéséből erednek, de a rossz felkészülés, a szövetséges hadtáp erőforrások rossz elosztása, az időjárás és a hírszerzési adatok figyelmen kívül hagyása a II. SS-páncéloshadtestet illetően szintén nagyban hozzájárultak a Market Garden hadművelet sikertelenségéhez.⁹⁰ A szövetséges haditerv mindemellett túlságosan is merésznek bizonyult.

A németek ezzel szemben lehetőségeiket tekintve remekül teljesítettek, a szövetséges légi fölény ellenére megállították a szövetséges alakulatokat. A sikeres ellenállástól Hitler még egy hatalmas ballépésre szánta el magát, vagyis újabb ellentámadást tervezett az Ardennek erdőin keresztül Antwerpent akarta elfoglalni, tábornokai természetesen elképedtek a terven, de végre kellett hajtaniuk azt, így a védelemre felhasználható német erők jelentős részét elpazarolta egy sikertelen támadásra.⁹¹

⁸⁹ Sandars: *British Guards*. 1979. 24–25. o.

⁹⁰ Montgomery: *Montgomery tábornagy*. 1996. 269–270. o.

⁹¹ Jorgensen, Mann: *Harckocsi-hadviselés*. 2001. 113–114. o.

A birodalom határán, átkelés a Rajnán

1945. január 16-án az ardenneki ellentámadást követően a német egységek ott állomásoztak, ahol a próbálkozásuk előtt voltak. Nem sikerült kettévágniuk az amerikai és brit erőket és jelentős veszteségeket szenvedtek.

A szövetséges erők Hollandia és Svájc közti széles arcvonalon állomásoztak, németek pedig már a Rajna vonalához vonultak vissza és más természetes vízi határokhoz.

Aachentől északra Simpson tábornok 9. amerikai hadserege állt, Dempsey tábornok 2. brit hadserege a Meuse folyó mentén sorakozott fel. Crerar tábornok 1. kanadai hadserege Észak-Hollandiában a Meuse és a Rajna között állomásozott.

A németek számára a Rajna jelentette a birodalom határát, ha azt elérik a szövetséges erők és sikerül rajta átkelniük, akkor már biztos hogy vége a háborúnak. Lehet hogy vesztek Franciaországban, de az még mindig nem Németország volt és ekkorra már nyugati haderő egységeit megerősítették a keleti frontról átcsoportosított csapatokkal, amelyeket sikerült nagyjából újra felszerelni. A Siegfried vonalat a Rajna mentén hozták létre és volt a Németország nyugati védelmi vonala, amit sok természetes akadály, harckocsi árok, úttorlasz és kiépített lőállás tűzdelt.

A birodalom lerohanására két terv volt: Északról az Ardenneken keresztül a Ruhr-vidék elfoglalásával megbénítják a német háborús gépezetet, vagy délről a Saar-vidéket elfoglalva törnek be Németországba. Montgomery az északi támadás híve volt, mivel szerinte így egy keskeny arcvonalon nagy erőket felhalmozva könnyen meg lehet bénítani a német háborús gépezetet és két hónapnál tovább nem tudnák folytatni a harcot Ruhr-vidék nélkül. Patton tábornok viszont a Saar-vidéket akarta lerohanni, mivel szerinte azután Németországon keresztül könnyen elérnék Berlint.

Eisenhower nem tett eleget Montgomery kérésének, vagyis hogy egy keskeny csapást mérjenek a Ruhr-vidékre, hanem a széles arcvonal taktikát alkalmazta. Ennek lényege az volt, hogy a front teljes szakaszán harcra kényszerítik a németeket, így kihasználva a számbeli fölényüket.⁹²

Montgomery a *Veritable* hadművelettel akarta Nijmegenről délkeletre elindítani a német északi síkság és ezzel együtt a Ruhr-vidék elleni támadását, de nehéz feladat előtt állt, mivel azt védték legjobban a németek. Ezért Eisenhower a Simpson tábornok parancsnoksága alatt álló 9. amerikai hadsereget Montgomery irányítása alá helyezte.

⁹² Ken Ford: *The Rhineland 1945*. Oxford, 2000. 7–9. o. (A továbbiakban: Ford: *The Rhineland*. 2000.)

Simpsonnak a Roer folyón kellett átkelni és 90 kilométert előre haladnia majd egyesülni a brit erőkkel, ez lett a *Grenade* hadművelet. Ha sikerrel járnak, akkor folytatják a támadást, amíg be nem kerítik a Ruhr-vidéket. Ezalatt Eisenhower délre a teljes amerikai haderőt mozgósítja egy a Rajna mentén történő általános támadásra, ezzel is leköti a német védelmet. A brit hadművelet északon a német H hadseregcsoport arcvonala ellen irányult, amelynek Johannes Blaskowitz volt a parancsnoka, aki két hadsereget irányított, a 25. (von Blumentritt) és az 1. Ejtőernyős hadsereget (Schlemm). Az utóbbi állt szemben a *Veritable* hadművelettel.

Montgomery a támadást az 1. Kanadai hadseregre bízta, melynek Harry Crerar altábornagy volt a parancsnoka. A hadműveletet Nijmegenről délkeletre a Meuse és Rajna folyók közti folyosón kellett végrehajtani, ez a legnagyobb ilyen jellegű akciónak ígérkezett Normandia óta. A folyosó a Reichswaldon vezetett keresztül, északról és a délről a kiöntött Rajna és a Meuse határolta a területet.

Crerar terve az volt, hogy áttör ezen a folyosón és aztán a sík terepen támadásba lendíti páncélosait délkeleti irányban, ahol találkoznak az amerikaiakkal, majd a Rajna keleti partját elfoglalják. Ezután akcióba lép Dempsey a 2. brit hadsereggel.

Crerar a tényleges áttörésre öt hadosztályt jelölt ki (a kanadai 2. és 3. gyaloghadosztályokat és a brit 15. Skót, 51. Highland és az 53. Welsh hadosztályokat.), a 3. kanadai hadosztálynak pedig az elárasztott területeken szárazon maradt falvakat kellett megtisztítani. Északon a támadás szárnyát a kanadai 2. és a brit 15. hadosztály védte.

Ha sikerült az áttörés akkor a brit 43. Wessex hadosztály és a Gárda páncéloshadosztály benyomul a Gennep-Asperden-Cleve vonalig és megszilárdítják pozíciójukat.⁹³

1945 februárjában a szövetséges terv arra épült, hogy a hideget kihasználva, a fagyott talajon indítanak támadást és ezért majd könnyen haladhatnak előre. De sok eső esett a hadművelet előtt, amely fellazította a földet és rengeteg út sáros és nehezen járható lett. A Siegfried vonalat a németek pedig alaposan kiépítették, amely erős akadályokból és jól beásott védelmi pontokból állt, amely minden lehetőséget kihasználta a támadás megakadályozására. Minden vidéki házat megerősítettek és az utakat acél és beton akadályokkal torlaszolták el. A Reichswald előtt, amely az offenzíva egyik jelentős állomása volt, egy harcokosi árok vonalat ástak ki.

A hadművelet február 8-án este kezdődött heves légitámadással, amely lerombolta Kleve és Goch településeket. Ezután a brit tüzérség öt és félórás előkészítő tüze következett, végül

⁹³ Ford: *The Rhineland*. 2000. 20–26. o.

pedig a gyalogság indult meg. A Kanadaiak támadása négy hadosztálllyal kezdődött 10:30-kor.

Az első fázisban a Nijmegen-Kleve utat csak estére sikerült megtisztítani. A folyosón erős volt az ellenállás és a támogatást nyújtó 6. Gárda harckocsidandár Churchill tankjai is elakadtak a nagy sárban.⁹⁴

A támadás lelassult ezért a 44. dandárnak kellett áttörnie a Siegfried-vonalat, hogy a Kleve-be vezető elsődleges utat ellenőrzése alá vonja. Ha sikerülne a támadás és a várost is el tudnák foglalni, akkor egy délfelé történő előrenyomulással Goch irányában, meg lehetne kerülni a Reichswald-ban lévő német védelmet.

De a 44. dandár támadása elakadt, mivel a Churchill harckocsik, a Crocodile lángszórós harckocsik és az önjárótüzérség járművei szintén leragadtak a sárban és hamarosan forgalmi dugó alakult ki. A Reichswaldot is el szeretnék volna foglalni, ezért frontális támadást intéztek ellene, de a páncélos támogatás szintén elakadt, csak néhány Churchill harckocsi tudott a gyalogosokkal haladni. A *Veritable* első napján nem értek el minden kitűzött célt de így is sikeresnek mondható az eredményük.

Másnap már Kleve körzetében harcoltak, ezért a német 7. ejtőernyőshadosztályt a város megerősítésére küldték és összeütköztek a 15. Skót hadosztálllyal, a britek egészen a város határáig nyomultak. Horroscks a XXX. hadtest parancsnoka azt hitte itt az idő bevetni a 43. Wessex hadosztályt de ez rossz lépés volt.

Az áradás és az esőzés miatt a használható útvonalak is használhatatlanná váltak. A Nijmegen-ből Kleve-be vezető utat árvíz öntötte el és még forgalmi dugók is kialakultak a kevés használható útvonal miatt.

Ahhoz hogy meginduljon az amerikai Grenade hadművelet el kellett foglalni a Roer folyó ötgátját, amit a *Veritable* hadművelet megindításával egy időre terveztek, de ez nem sikerült, ezért a németek több egységet irányíthattak északra a brit támadás elhárítására. Hosszútávon ez azt fogja eredményezni, hogy az amerikai támadás megindításakor kevesebb német védő lesz a front azon szakaszán.

A britek február 10-én még mindig nem tudták elfoglalni Kleve-t és már német páncélosok is érkeztek a védők megerősítésére. A következő napokban pedig minden méterért meg kellett harcolni a szakadó esőben, de végül február 11-én sikerült megszerezni a várost a 15. Skót és a 3. kanadai hadosztálllynak. A német 116. páncéloshadosztály ellentámadást indított

⁹⁴ Ford: *The Rhineland*. 2000. 27–32. o.

február 12-én, Kleve-t akarták visszafoglalni, de a brit tüzérség megállította őket és miután kísérletük kudarcba fulladt, védekezni kényszerültek.⁹⁵

Február 13-án a 43. Wessex hadosztály támadásba lendült, hogy elfoglalja Goch-t, de a sár miatt a páncélosok lassan haladtak és sötétedésig nem vették be a várost.

Február 16-án a britek átfogó támadást indítottak és sikerült gyors előrenyomulást elérniük, eljutottak a város előtt lévő magaslatig, ahonnan jó rálátásuk volt a terepre.

Goch vált a német védelem fő pontjává, de mivel a Reichswaldot már sikerült elfoglalni, a szövetségesek könnyebb terepen tudtak támadni, ami a páncélosoknak is kedvezett. Crerar bevetette a II. kanadai hadtestet. A kanadai 4. és a brit 11. páncélososztályt pedig készenlétben tartották, ha sikerül áttörni a német védelmet és akkor megindítják a két hadosztályt.

A Kalkar-Goch úton február 19-én sikerült keresztüljutni a kanadai gyalogosoknak de Hausser harccsoportja éjjel megtámadta őket a Panzer Lehr egységeivel és a 116. páncélososztállyal és sikerrel is jártak mert, a szövetséges páncélosokat épp hátravonták feltöltésre. Viszont másnap reggel a Sherman tankok megérkeztek és a 17-fontos páncéltörőágyúkat is bevetették, aminek következtében a német Jagdpantherek támadása megakadt. A szövetséges támadás folytatódott és Goch-t végül február 22-én sikerült elfoglalni. A hadművelet sikeresnek mondható, megtörték a német védelmi vonalat, ráadásul az egyik legerősebb ponton, rossz terepviszonyok közepette.

Miután a XXX. hadtest elfoglalta Goch-t és leverte a védelem nyugati részét a kanadai II. hadtestnek kellett keleten támadnia. A cél Xanten elfoglalása volt, amely a kulcs a Rajnán való átkeléshez és az ottani hidakhoz. Ehhez Crerar megerősítette az egységeit és a legerősebben védett pontot kívánta megtámadni, a Kalkar és Udem közti szakaszt, e mögött még ott volt a Hochwald erdő, amelyhez sikerült több 8,8 cm-es ágyút is összevonni a németeknek.

A hadművelet a *Blockbuster* nevet kapta, a brit 43. gyalog és a 11. páncélososztályokat is ide csoportosították a támadáshoz, amely február 26-án meg is indult. Udent sikerült elfoglalni, de a Hochwald-nál már megtorpant a támadás jobb szárnya és öt napig tartott míg az erdőn átverekedtek. Ezzel szemben a balszárny, amely Kalkar-t foglalta el simán haladt előre Xantenig, A jobbszárny segítségével sietett a 11. páncélososztály és délről került meg az erdőt, így végül március 2-án sikerült kijutni a szövetségeseknek Hochwald-ból és Xanten felé folytatták a támadást.

⁹⁵ Ford: *The Rhineland*. 2000. 33–43. o.

Március 3-án a brit 30. hadtest 53. welsh hadosztálya és a 8. páncélosdandár Geldern felé nyomult és találkozott az amerikai *Grenade* hadműveletben résztvevő egységekkel. Március 10-én a németek átmenekültek a Wesel-nél lévő hidakon majd felrobbantották azokat. A szövetséges hadművelet sikeresen befejeződött, de nagy áldozatokkal járt a britek részéről, 10330 főt veszítettek, ami teljes szövetséges emberveszteség (22934 fő) közel felét teszi ki, ezzel szemben a németek vesztesége legalább 90000 fős volt.⁹⁶

Végjáték, harcok Németország területén

A *Plunder* hadművelet célja volt a Rajnán való átkelés három ponton, Rees-nél a XXX. hadtest a XII. hadtest pedig Xanten-nél és Wesel-nél kelt át. Március 26-án kezdődött a hadművelet és a 7. páncélosadosztály volt az első brit páncélosadosztály a Rajna keleti partján.

A hadművelet keretében egészen Hamburgig kellett eljutni a brit erőknek, amely több mint 320 kilométerre volt. Az odáig vezető úton minden kis faluért meg kellett küzdeni, amit a visszavonuló német sereg elszántan védett. A támadás élén a páncélosadosztályok álltak, április 1-én a 7. páncélosadosztály Rheine elfoglalásán fáradozott, ezalatt a 11. páncélosadosztály Osnabrück irányába nyomult előre, míg a Gárda páncélosadosztály a német-holland határon Lingen irányába indult el. Április 9-én a britek már Brémánál jártak, de erős védelembe ütköztek ezért annak megtörését későbbre hagyták. A németek előre elkészített állásokban várták a britek megérkezését és a Panzerfaust-tal felszerelt katonák sok veszteséget okoztak a páncélosoknak.

Sokszor telepítettek különféle csapdákat az úton, vagy pedig felrobbantották a szilárd burkolatúakat, hogy járhatatlanná tegyék a járművek számára, még az is előfordult, hogy víziaknát telepítettek az út alá, amely arra is képes volt, hogy minden nyom nélkül eltüntessen egy harckocsit.⁹⁷ Igaz a német ellenállás gyengülőben volt, de a gerilla harcmodort folytató kis egységek miatt eltartott egészen április 29-ig, míg eljutottak Hamburgig a szövetségesek, ahová május 3-án bevonultak.⁹⁸

A harcok bizonyos helyeken még több napig is elhúzódtak, de lényeges ellenállást a németek főként a szovjet hadsereg ellen fejtett ki. A brit egységek még tartottak az erdőkben rejtőző ellenállóktól és a Werewolf csoportoktól, de a háború vége már a küszöbön állt.

⁹⁶ Ford: *The Rhineland*. 2000. 67–75. o.

⁹⁷ Sandars: *British Guards*. 1979. 30–31. o.

⁹⁸ Forty: *7th armoured*. 2003. 60–64. o.

Németország 1945. május 8-án végleg letette a fegyvert, mellyel a szövetséges hatalmak teljes győzelmet arattak.

A brit páncélosadosztályok és az önálló páncélosdandárok felépítése

Az 1944 júniusától harcoló brit páncélosaderő alapvetően két típusra bontható: a páncélosadosztályokra és az önálló dandárokra. Mindkét típusnak az ütközet más-más szakaszában van fontos szerepe, ezért a szervezeti felépítésük, kiképzésük és bizonyos esetben a felszerelésük is másfajta volt.

*Brit páncélosadosztályok és önálló dandárok 1944 júniusában:*⁹⁹

Páncélosadosztályok: 79. páncélosadosztály
7. páncélosadosztály
11. páncélosadosztály
Gárda páncélosadosztály

Önálló dandárok: 8. páncélosdandár
27. páncélosdandár
4. páncélosdandár
33. páncélosdandár
6. Gárda harckocsidandár
31. harckocsidandár
34. harckocsidandár

Általában a páncélosadosztályok szerepét tekintik döntő tényezőnek, de ezeknek az alakulatoknak a lényege az volt, hogy a hadművelet kezdeti szakaszában nem vetik be azonnal, csak ha az ellenség védelmét sikerült áttörnie a gyalogságnak és az önálló dandároknak. Ebben az esetben viszont a teljes hadosztály mozgósítják és az ellenség védelmén ütött részbe benyomulnak, majd a védelmi vonalak mögött megszilárdítják az áttörést és ha szükséges bekerítik az ellenséges egységeket, így érve el a támadás teljes sikerét. Tehát a páncélosadosztályok nem az ellenség védelmének áttörésére lettek létrehozva és felszerelve, de a második világháborúban sokszor alkalmazták ilyen szerepben,

⁹⁹ Buckley: *British armour*. 2004. 12. o.

mint például a *Goodwood* hadművelet idején, ami nagyban hozzájárult a eredménytelenségükhöz és a magas veszteségi arányukhoz.

Az önálló dandárok a gyalogság támogatásában játszottak fontos szerepet. Ezeknek az alakulatoknak kellett „elkísérni” a gyalogságot a csatába, ezért alapvetően azok közeltámogatására képezték ki. Ezeknek a harckocsizó egységeknek kellett áttörni az ellenség védelmét, szorosán közreműködve a gyalogos katonákkal és ha sikerrel jártak, akkor vetették be a páncéloshadosztályokat.¹⁰⁰

Feladatukból eredően az összes önálló dandárt Churchill típusú gyalogságot támogató harckocsival akarták felszerelni, de mivel ne tudtak elegendőt gyártani ebből a típusból, ezért az amerikai gyártású Sherman harckocsikkal helyettesítették a hiányzó mennyiséget. Ezért két típusú önálló dandár volt, a harckocsidandár, melyet Churchill tankokkal láttak el és a páncélosdandár Sherman harckocsikkal felszerelve. A Shermannel felszerelt páncélosdandárok is ugyanazt a feladatot látták el, mint a harckocsidandárok.

A brit páncéloserő alapegységének tekinthetjük a dandárt, mivel a páncéloshadosztályok harckocsizó egységei is egy vagy több dandárból álltak, vagy mint már említettem önállóan alkalmazták ezeket. Egy dandár 1944 nyarán általában három páncélosezredből állt, amiket rendszerint egy gépesített gyalogzászlóalj támogatott, amely nem bizonyult mindig elegendőnek. Egy ezreden belül három század volt megtalálható, egy század pedig négy csoportra oszlott. Minden csoportban négy harckocsi volt megtalálható, kivétel a Churchill tankokkal felszerelt alakulatok, mert ott csoportonként három harckocsi volt. Mint említettem a Sherman vagy Cromwell harckocsival felszerelt dandárok csoportjai négy tankból álltak, de minden negyedik harckocsi Sherman Firefly típus volt, amely 17-fontos (76,2 mm-es) löveggel volt felszerelve, ezzel javítva az egységek páncéltörő képességét.

Ezekén az ezredeken felül minden páncéloshadosztály rendelkezett még egy felderítő ezreddel, amelyet csak a gyorsabb Cromwell harckocsikkal láttak el. Szintén felderítő célból minden ezred rendelkezett M-3 vagy M-5 Stuart harckocsikkal, ezt a típust a britek Honeynak hívták.

A Churchill harckocsival felszerelt dandároknál ezredenként, vagy századonként egy M-10-es 76 mm-es vagy 17-fontos (76,2 mm-es) ágyúval felszerelt páncélvadász csoportokat is alkalmaztak, hogy semlegesítsék az ellenséges harckocsikat.

¹⁰⁰ Buckley: *British armour*. 2004. 13–15. o.

Az 1944-1945-ös nyugat-európai hadjáratokban használt fontosabb harckocsik

A brit páncélos haderő által használt jelentősebb harckocsik

M4-es Sherman közepes harckocsi

A Sherman harckocsi az amerikai és brit csapatok által legnagyobb számban használt ilyen típus. Az M3-as Lee/Grant harckocsiból fejlesztették ki, 1942-ben mutatkozott be az el-alameini csatában, ahol a német Panzer III és Panzer IV harckocsik egyenrangú ellenfele volt. De 1944-től a német Panther és Tiger harckocsikkal szemtől szemben nem vehette fel a versenyt. Ez a típus volt a legtöbb fajta változatban megtalálható szövetséges harckocsi, a brit 79. páncélososztályban használták aknamentesítésre (Sherman Crab), vagy úszó harckocsivá is átalakították (Sherman DD). Az alapváltozathoz is többféle volt az M4-estől az M4A6-ig melyek alapvetően a beépített hajtómű különböztetett meg. A britek legnagyobb számban az M4A4-es változatot használták, mely egy Chrysler benzinmotorral üzemelt. A Sherman szinte minden brit páncélosalakulatban megtalálható volt, kivéve a Churchill tankokkal felszerelt harckocsidandárokat. A britek szerették a Shermant megbízhatósága és jó manőverező képessége miatt, a nagy példányszáma pedig ellensúlyozta a német harckocsik technikai fölényét.

A harckocsi fő fegyverzete egy 75 mm-es M3-as L/37,5-es csőhosszúságú löveg volt, amely 1942-ben még megfelelőnek számított, de 1944-től már nem volt képes átütni a német Panther és Tiger harckocsik frontpáncélzatát, oldalról is csak kis távolságból érhetett el sikereket. A normandiai partra szállás után az amerikaiak elkezdték 76 mm-es löveggel felszerelni a Shermant,¹⁰¹ hogy jobb páncéltörő képességgel rendelkezzen, de ezt alapvetően nem használták a britek, mivel egy még hatásosabb változatuk volt a Sherman Firefly, mely főként abban különbözött a többi Shermantól, hogy főfegyverzetét kicserélték egy 17-fontos (76,2 mm-es) ágyúra és így sikeresen felvette a versenyt a német riválisokkal tüzérek tekintetében.¹⁰²

A Sherman páncélzatestének homloklemeze 50 mm-es oldalai és hátulja pedig 38-es lemezekből álltak. Tornyának frontpáncélzata 76 mm-es volt, oldalai és hátulja 51 mm-esek.

¹⁰¹ Ford: *A Sherman harckocsi*. 2000. 55. o.

¹⁰² Steve Crawford: *Harckocsik a második világháborúban*. Debrecen, 2002.

Ez 1944-ben már nem nyújtott kellő védelmet a német 7,5 és 8,8 cm-es lövegek ellen, amelyek jóval 1000 méter felett képesek voltak szemből kilőni egy Shermant, annak ellenére hogy elülső homlokpáncélzata döntött elrendezésű volt. Nagy hátrány volt még a harckocsi testének magassága, amely miatt könnyen észrevehető volt.

Csúcssebessége elérte az óránkénti 38 kilométert, átlagos hossza 5,9 m, szélessége 2,6 m magassága pedig 2,74 m volt. Kezelőszemélyzete öt fő volt, tömege pedig 30 tonna.¹⁰³

A27M Cromwell cirkáló harckocsi

A Cromwell harckocsi a brit cirkáló harckocsi program egyik utolsó típusának tekinthető. Mivel nem állt rendelkezésre akkora mennyiségben, mint a Sherman, mivel a háború alatt 2494 darabot gyártottak, ezért alapvetően a felderítő egységeket szerelték fel ezzel a típussal. Egyedül a 7. páncélosadosztály volt az amely Cromwellekkel volt felszerelve. A Rolls-Royce Meteor motornak köszönhetően elérhette a 60 km/órás végsebességet is. Az Mk IV-es változattól kezdve a főfegyverzete egy 75 mm-es QF Mk V löveg volt, mely L/36,5-es csőhosszúsággal rendelkezett és úgy tervezték, hogy az amerikai 75mm-es M3-as löveg lőszerét is képes legyen használni, és képességei is nagyjából megegyeztek az amerikai harckocsiágyúval.¹⁰⁴ De 1944-re ez az ágyú is elégtelennek bizonyult a csúcstechnológiájú német páncélosok ellen. Hosszúsága 6,42 m, szélessége 3,05 m, magassága pedig 2,51 m volt. Kezelőszemélyzete öt fő volt, tömege pedig elérte a 28 tonnát. Páncélzata a harckocsitest homlokmezén 63 mm-es, annak oldalain és hátulján 32 mm-es volt. A torony frontpáncélzata 76 mm-es, míg az oldalai 63 mm-esek, hátulja pedig 57 mm vastagságú volt. A Cromwell páncéllemezei alapvetően függőlegesen lettek kialakítva, ami 1944-ben már jócskán elavultnak számított, mivel nem állt ellen a becsapódó lövedékeknek úgy, mint a döntött lemezekből kialakított harckocsik, mint a például a német Panther. Az 1944-1945-ben ez a típus is hasonló eséllyel indult a harcba mint a Sherman harckocsi, vagyis rendkívül sebezhető volt a német páncélosokkal szemben.¹⁰⁵

A22 Churchill gyalogságot támogató harckocsi

Fejlesztése 1940-i nyúlik vissza, a Churchill a legutolsó a gyalogságot támogató harckocsik sorában. Mivel elsődleges feladata hogy a gyalogosokkal együtt harcoljon, ezért vastag páncélzattal és kis futógörgőkkel látták el, így a nehéz terepen is könnyebben haladhasson,

¹⁰³ Chris Chant: *Harckocsik: több mint 250 harckocsi és páncélozott harcjármű*. Budapest, 2005. 74–75. o. (A továbbiakban: Chant: *Harckocsik*. 2005.)

¹⁰⁴ David Fletcher, Richard C. Harley: *Cromwell Cruiser Tank 1942-50*. Oxford, 2006. 13–14. o.

¹⁰⁵ Chant: *Harckocsik*. 2005. 84–87. o.

kialakításánál az első világháborús tankokhoz nyúltak vissza. Az önálló harcoksidandárokat szerelték fel ezzel a tankkal, de speciális változatait használták a 79. páncélososztályban. Ilyen speciális változatok voltak az AVRE, mely egy 290 mm-es petárdavetővel rendelkezett, vagy az ARK hídfektető harckocsi. A Churchill Crocodile lángszórós tank pedig az egyik legfélelmetesebb változat volt a német katonák szemében. A normandiai partraszállásnál már az Mk VII-es változatot használták, amely frontpáncélzata elérte a 150 mm-t is. Fegyverzete a Cromwellnél is alkalmazott 75mm-es ágyú volt, amely nem volt megfelelő a német Panther és Tiger harckocsikkal szemben és ezek a német típusok pedig még a Churchill frontpáncélzatát is átlóhatták. Kezelőszemélyzete öt fő volt, tömege pedig 45 tonna. A nagy súlyából kifolyólag a maximális csúcssebessége óránként 21 km volt. Hosszúsága 7,65 m, szélessége 3,25 m, magassága 2,45 m volt.¹⁰⁶

A német páncélos haderő által használt jelentősebb harckocsik

Panzerkampfwagen IV-es közepes harckocsi:

Az egyetlen német harckocsi, melyet a háború kezdetétől a végéig használtban tartottak, igaz ennek következtében sok változtatáson is átesett, ezért német harckocsizó fegyvernem szinte valamennyi egységében megtalálható volt a háború alatt. Ezt a típust gyártották a legnagyobb példányszámban, ami a háború végére elérte a 10500 darabot. Az első prototípust 1936-ban készítették el, ekkor még egy rövidcsövű 7,5 cm-es ágyúval szerelték fel, de az F2-es változattól kezdődően ezt a löveget egy hosszabb csövű változattal cserélték fel, amely jobb páncéltörő képességgel rendelkezett. Sok változatot alakítottak ki belőle, mint például a légvédelmi páncélos, vagy a löszerszállító változata. 1943-tól a H változatot rendszeresítették mely a legnagyobb számban gyártott fajta volt. Főfegyverzete egy 7,5 cm-es L/48-as csőhosszúságú harckocsiágyú volt,¹⁰⁷ amely képes volt átütni az összes brit harckocsi homlokpáncélzatát, kivéve a Churchillét. Páncélzatának homloklemeze 80 mm, oldalai 30 mm, hátulja pedig 20 mm vastagságú volt. Tornyának frontpáncélzata 50 mm, oldalai és hátulja pedig 30 mm vastagságúak voltak. Ez nem nyújtott tökéletes védelmet a brit harckocsikkal szemben, de megfelelőnek számított. Maximális sebessége 38 kilométer volt óránként, kezelőszemélyzete pedig öt fő volt. Hossza a lövegcsővel 7,02 m volt, szélessége 3,3 m, míg magassága pedig 2,6 m volt, tömege elérte a 25 tonnát.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Turcsányi: *Nehéz harckocsik*. 2008. 66-69. o.

¹⁰⁷ Matthew Huges, Chris Mann: *A német páncélgránátos 1941-1945*. Debrecen. 2002. 74. o.

¹⁰⁸ Dr. S. Hart, Dr. R. Hart: *A II. világháború német páncélosai*. Debrecen, 1999. 71-81. o. (A továbbiakban: Hart, Hart: *A II. világháború német páncélosai*. 1999.)

Panzerkampfwagen V Panther

A német mérnökök a Panther harckocsit a szovjet T-34-es páncélos fenyegetésének megfékezésére tervezték. 1943-ban mutatkozott be a kurszki csatában, igaz ekkor még a legtöbb Panther lerobbant, mivel a siettetett tervezés miatt sok műszaki problémával küszködött, de 1944-re már kijavították ezeket és a legsikeresebb német harckocsi lett belőle, ezt a kiválóságot még az mutatja, hogy ez volt az egyetlen német típus melyből a zsákmányolt példányokat a szövetségesek is rendszeresítették egységeik között. A normandiai hadművelet idején már a G változat volt használatban, amely technikai szempontból felülmúlta az összes brit harckocsit.¹⁰⁹ Főfegyverzete egy 7,5 cm-es L/70-es csőhosszúságú nagy sebességű harckocsiágyú volt, amely minden szövetséges harckocsit képes volt kilőni.¹¹⁰ A harckocsi testének homloklemeze 80 mm, oldalai 50 mm, hátulja pedig 40 mm vastagságúak voltak. A tornyának frontpáncélzata 110 mm, oldalai és hátulja pedig 45 mm-esek voltak. A harckocsi döntött páncéllemezekből való kialakítása kiváló védelmet nyújtott a Panthernek, még a brit 17-fontos (76,2 mm-es) ágyú sem volt képes mindig átütni. kezelőszemélyzete öt fő volt, tömege 44 tonna, magassága 3,1 m, hossza lövegcsővel 8,8 m, szélessége pedig 3,4 m volt, sebessége országúton elérte az óránkénti 46 kilométert.¹¹¹

Panzerkampfwagen VI Tiger

A Tiger harckocsi fejlesztését 1941-ben kezdték el, válaszul az akkor technikailag erősebb szovjet harckocsik fenyegetésére. 1942-ben mutatták be a német egységeknek, akik hamar megszerették a hatalmas harckocsit. Gyártása nehézkes és sok munkaórát vett igénybe, mindemellett drága is volt, ezért csak korlátozott számban volt hozzáférhető. Alapvetően a nehézpáncélos-zászlóaljkat és a tapasztalt alakulatokat szerelték fel vele. Nagy hátránya volt a nem megfelelő hajtómű, amely gyenge volt egy ekkora súlyú harckocsihoz, így sokszor lerobbant és meghibásodott a páncélos, amely a háború egész időtartama alatt sok veszteséget okozott. A Tiger harckocsi legendás hírnévre tett szert a szövetséges harckocsizók körében, akik próbálták kerülni az összeütközést a páncélossal. Bizonyos esetekben még a Panzer IV-es típusokat is Tigereknek nézték.¹¹² Főfegyverzete egy 8,8 cm-es L/56 csőhosszúságú harckocsiágyú volt, ami a közvetlen adaptációja a 8,8 cm-es légvédelmi ágyúnak. Ezzel a löveggel minden brit páncélost könnyedén megsemmisíthetett. A Tiger páncéltestének

¹⁰⁹ Hart, Hart: *A II. világháború német páncélosai*. 1999. 95–109. o.

¹¹⁰ Dr. Matthew Hughes, Dr. Chris Mann: *A Párduc harckocsi*. Debrecen, 2000. 39. o. (A továbbiakban: Hughes, Mann: *A Párduc harckocsi*. 2000.)

¹¹¹ Hughes, Mann: *A párduc harckocsi*. 2000. 92. o.

¹¹² Buckley: *British armour*. 2004. 119. o.

kialakítása már fejlesztésekor is elavultnak számított, mivel csak függőleges lemezekből áll, ezért ezek vastagságát extra méretűre tervezték. A harckocsi törzsének homlokpáncélzata 100 mm-es, oldalai és hátulja pedig 80 mm-esek voltak. A Tiger tornyának frontlemeze 100 mm, oldalai és hátulja pedig 80 mm vastagságúak voltak. Kezelőszemélyzete öt fő, maximális sebessége pedig óránként 38 kilométer volt. A Tiger teljes hossza az ágyúcsővel együtt 8,4 m, szélessége 3,7 m, magassága pedig 3 m volt.¹¹³

¹¹³ Ford: *A Tigris harckocsi*. 2000. 91–92. o.

Konklúzió

Az 1944-1945-ös nyugat-európai hadműveletek alatt a brit harckocsi-hadviselés színes képet mutatott, megtalálhatóak benne a háború előtti harcászati elemek, vagyis a páncélosok osztott szerepe a cirkáló harckocsik és a gyalogságot támogató harckocsik tekintetében. De már megfogalmazódik a háború utáni tendencia is, vagyis hogy építsenek egy alapharckocsi típust mely mindkét szerepkörben jól használható, megfelelően tudja támogatni a gyalogságot, ugyanakkor megállja a helyét a páncélos ütközetekben is. Montgomery már a sivatagban igényt formált egy általa „universal tank”-nak nevezett harckocsira.¹¹⁴ A háború végére el is készül ez a tank, mely a Centurion lett.

A brit páncélos hadműveletek a harckocsi-hadviselés bizonyos alapvető elemeinek meg nem értését, vagy figyelmen kívül hagyását sugallják. Különösen igaz ez a normandiai harcok idején, amikor is sok esetben nem elegendő számú gyalogsággal küldték harcba a tankokat. A német páncéltörőágyúk azért okoztak nagy veszteségeket a brit páncélos csapatoknak, mivel sok esetben a gyalogság hiányában képtelenek voltak kiiktatni azokat a harckocsik. Ugyanakkor a gyalogosok a páncélos közeltámogatás hiányában nem tudták elérni hadműveleti céljaikat. Találhatunk példát arra is mikor a tüzérség vagy a légiőrközreműködésének hiányában hiúsult meg a brit páncélosok támadása, mint például a *Goodwood* hadművelet idején, ahol a tüzérség hatókörén kívül lévő harckocsik már nem élvezték annak fedezetét.

A különböző páncélosalakulatok nem megfelelő alkalmazása szintén sok veszteséget okozott a harckocsizók között. A páncéloshadosztályokat több hadműveletben is olyan feladattal bízták meg, amelyre nem voltak alkalmasak. Ilyen volt az *Epsom*, vagy a *Goodwood*, ahol a német védelmet kellett áttörniük, amihez nem rendelkeztek kellő számú gyalogsággal.

Szintén fontos és sokszor elsődleges okként jelölik meg a szövetséges harckocsik technikai hátrányát a német típusokkal szemben, vagyis hogy nem voltak képesek létrehozni egy olyan harckocsit sem a britek, sem amerikaiak, amely felvette volna a versenyt a német Pantherrel, vagy Tigerrel. Igaz a háború végére az A34 Comet-et és az M26 Pershing-et már bevetik a fronton, de tény hogy csak az utolsó hónapokban álltak rendelkezésre ezek a típusok. Brit szempontból érvelhetünk azzal, hogy a háború kitörésével és a dunkerque-i kiürítést követően, amikor a harckocsik nagy részét elvesztették, minél hamarabb sok tankra

¹¹⁴ Buckley: *British armour*. 2004. 113. o.

volt szükség hogy fel tudják szerelni az egységeket, ezért nem fordíthattak elég erőforrást a fejlesztésre.¹¹⁵

A technikai háttér mindenképpen fontos tényező, de 1944-től már volt a britek kezében olyan eszköz, mint például a 17-fontos (76,2 mm-es) páncéltörőágyú, amivel fel tudták venni a harcot még a legjobb német páncélosokkal is és az eszköz nem is kis számban állt a rendelkezésükre. Tehát ez alapján a veszteségek nagyobb része inkább a hibás alkalmazásból és a rosszul megtervezett hadműveletekből eredeztethető, mint például a *Market Garden*. A legtöbb esetben a mostoha terep, a szűk arcvonalon történő támadás és a rendelkezésre álló erők nem megfelelő bevetése sikertelenséggel járt.

De a brit csapatok védekező szerepben a német ellentámadásokat nagyrészt mindig sikeresen visszaverték, amely harcértéküket is jól példázza és azt is alátámasztja, hogy ha védekezniük kellett ugyanolyan veszteségeket tudtak ellenfelüknek okozni, mint a németek.

A nehézségek ellenére, ami különösen Normandiában a rossz terep következtében hátráltatta a brit páncélos alakulatokat, sikerült legyőzniük a német ellenfeleiket és ütőképes haderővé váltak. A gyalogság megfelelő szállítóeszközökkel való ellátása, mint például a Kangaroo és a páncélos és gyalogos egységek szorosabb együttműködése már sikereket eredményezett. A háború utolsó hónapjaiban az A34 Comet megjelenésével, egy olyan harckocsit állítottak hadrendbe, amely felvette a versenyt a német Tiger és Panther tankokkal. Közvetlenül a háború végén pedig elkészült az A41 Centurion harckocsi, mely a második világháború után az egyik legjobb páncélosnak számított, ami egyértelműen bizonyítja a levont tanulságot a második világháborúban lefolytatott páncélos ütközetekből.

¹¹⁵ Buckley: *British armour*. 2004. 135–136. o.

Bibliográfia

- A. J. Barker: *Páncélosok a háborúban*. Debrecen, 2001.
- A. J. P. Taylor: *A második világháború képes krónikája*. S. L., 1988.
- Bernard Law Montgomery: *Montgomery tábornagy emlékiratai*. Budapest, 1996.
- Chris Chant: *Harckocsik: több mint 250 harckocsi és páncélozott harcjármű*. Budapest, 2005.
- Christer Jorgensen, Chris Mann: *Harckocsi-hadviselés: a harckocsik szerepe a háborúkban, 1914–2000*. Debrecen, 2001.
- Christopher Ailsby: *A Waffen-SS képes története*. Debrecen, 1999.
- David Fletcher, Richard C. Harley: *Cromwell Cruiser Tank 1942–50*. Oxford, 2006.
- David Fletcher: *Vanguard of Victory: The 79th armoured division*. London, 1984.
- Dr. Bombay Lászkó, Gyarmati József, Dr. Turcsányi Károly: *Harckocsik, 1916-tól napjainkig*. Budapest, 1999.
- Dr. Matthew Hughes, Dr. Chris Mann: *A Párduc harckocsi*. Debrecen, 2000.
- Dr. Niall Barr, Dr. Russell Hart: *Panzer: a német páncéloserők képes története a II. világháborúban*. Debrecen, 2000.
- Dr. S. Hart, Dr. R. Hart: *A II. világháború német páncélosai*. Debrecen, 1999.
- George Forty: *7th armoured division the 'Desert Rats'*. 2003.
- John Buckley: *British armour in the Normandy campaign 1944*. New York, 2004.
- John Sandars: *British Guards armoured division 1941–45*. London, 1979.
- Ken Ford: *The Rhineland 1945*. Oxford, 2000.
- Matthew Huges, Chris Mann: *A német páncélgránátos 1941–1945*. Debrecen, 2002.
- Michael Reynolds: *Acélpokol: az I. SS-páncélos hadtest Normandiában : az 1. és a 12. SS-páncélos hadosztály története a normandiai hadjáratban, 1944-ben*. Debrecen, 1999.

Roger Ford: *A Sherman harckocsi*. Debrecen, 2000.

Roger Ford: *A Tigris harckocsi*. Debrecen, 2000.

Roger Ford: *A világ híres harckocsijai, 1916-tól napjainkig*. Debrecen, 2003.

Rupert Butler: *SS-Liebstandarte: az első SS-hadosztály története (1933–45)*. Debrecen, 2001.

Steve Crawford: *Harckocsik a második világháborúban*. Debrecen, 2002.

Turcsányi Károly: *Nehéz harckocsik*. Debrecen, 2008.

Winston S. Churchill: *A második világháború*. 1-2. köt. Budapest, 1999.

Mellékletek

Cromwell harckocsik németországi faluban 1945 áprilisában.
(Forrás: Forty: *7th armoured*. 2003. 57. o.)

A 17-fontos (76,2 mm-es) löveggel felszerelt Sherman Firefly. (Forrás: Sandars: *British Guards*. 1979. 33. o.)

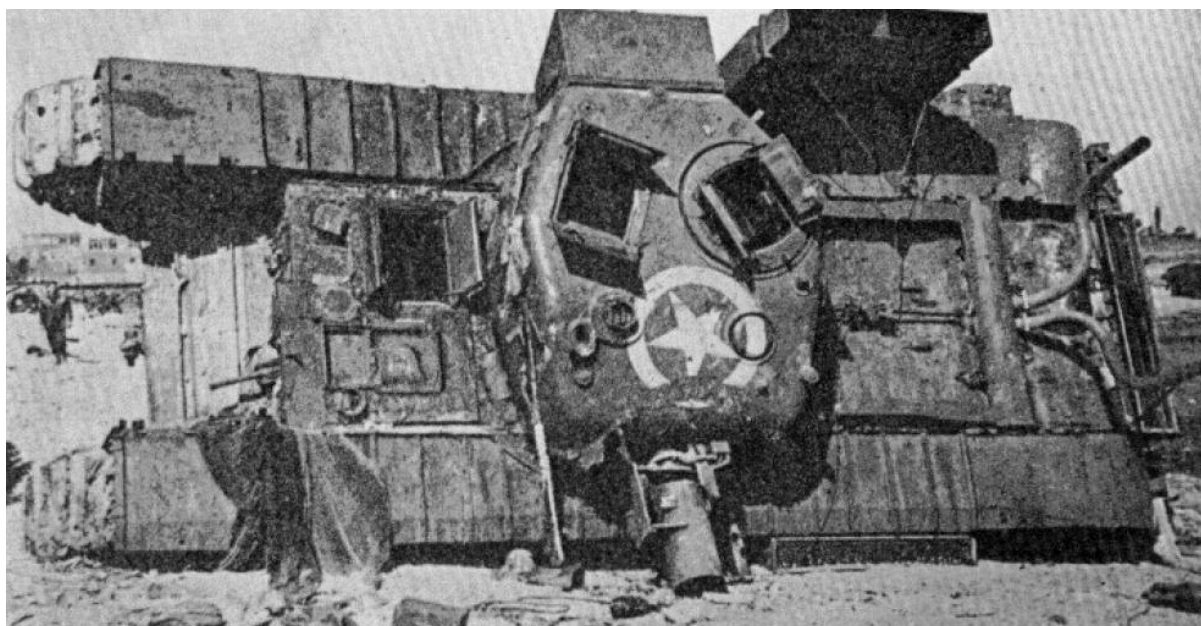
Egy Sherman harckocsiból álló menetoszlop. (Forrás: Sandars: *British Guards*. 1979. 21. o.)

A Churchill tank volt az utolsó a gyalogságot támogató harckocsik sorában. (Forrás: Buckley: *British armour*. 2004. 152-153. o.)

Sherman Crab cséphadarós aknarobbantó harckocsi működés közben. (Forrás: David Fletcher: *Vanguard of Victory: The 79th armoured division*. London, 1984. 29. o.)

Churchill AVRE harckocsi, melyet főként megerősített célpontok ellen vettek be. (Forrás: David Fletcher: *Vanguard of Victory: The 79th armoured division*. London, 1984. 42. o.)

A brit 17-fontos (76,2 mm-es) páncéltörőágyú, még német Panther és Tiger harckocsikat is képes volt kilőni. (Forrás: Sandars: *British Guards*. 1979. 30. o.)